

ГАРЧИГ

1	ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	3
1.1	Дэд бүтэц, зам харилцаа	4
1.2	Хүрэн толгой уурхайн үйл ажиллагаа	4
1.3	Ажиллах горим, ажлын цаг	5
1.4	Нийгмийн хариуцлага	5
2	ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	6
3	ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	8
3.1	Гадаргын болон газрын доорхи ус	8
3.2	Хөрс	8
3.3	Ургамалжилт	8
3.4	Биологийн төрөл зүйл	8
3.5	Амьтны аймаг	10
4	ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ	11
4.1	Байгаль орчны хууль тогтоомжийн хэрэгжилт	11
5	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	12
5.1	Агаарын чанар	12
5.2	Хөрс хамгаалах	13
5.3	Усан орчинд үзүүлэх нөлөөлөл	13
5.4	Ургамал ба амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	13
5.5	Хог хаягдлын нөлөөлөл	13
5.6	Байгаль орчны сургалтын хөтөлбөр	14
5.7	Болзошгүй аюул ослын үед авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	15
5.7.1	Байгалийн гамшгаас үүсэх болон болзошгүй осол	15
5.7.2	Газар хөдлөлт	15
5.7.3	Салхи, шуурга	15
5.7.4	Үер	15
5.7.5	Аянга цахилгаан	16
5.7.6	Халдварт өвчин тархах	16
5.7.7	Галын аюул	16
5.8	БОНБНУ-д тусгагдсан сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ:	17
5.8.1	Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах арга зам	17
5.8.2	Хөрсний эвдрэл, элэгдэлд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах арга зам	17

5.8.3	Усан орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах арга зам.....	17
5.8.4	Ургамал ба амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөлийг бууруулах арга зам	17
5.8.5	Хог хаягдлын нөлөөллийг бууруулах арга зам	17
5.9	Ус ашиглалт.....	18
5.10	Уурхайн шүүрлийн ус.....	20
6	.НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	24
7	. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	27
8	. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	29
9	. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	29
10	.ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	30
11	. ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	32
11.1	Хог хаягдал.....	32
11.2	Хийн хаягдал	32
11.3	Химийн бодисын эрсдэлийн менежмент	33
12	.ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР.....	36
12.1	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн зорилго, зорилтууд.....	36
13	. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	41
14	.ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ.....	43
15	.БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НИЙТ ЗАРДАЛ.....	43

ЗУРАГ, ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1	Гүний худгуудын мэдээлэл	19
Зураг 1	Хүрэн толгой уурхайн байршил 3	
Зураг 2	Уурхайн олборлолт.....	4
Зураг 3	Хүрэн толгой уурхайн хамт олон	5
Зураг 4	Төслийн талбай орчмын ургамалжилт	9
Зураг 5	Төслийн талбай орчмын сээр нуруутан	10
Зураг 6	Ундны ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж.....	18
Зураг 7	Худаг, усны тоолуур.....	19
Зураг 8	Шүүрлийн ус.....	20
Зураг 9	Уурхайн ажилчдын хотхон	24

1 ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

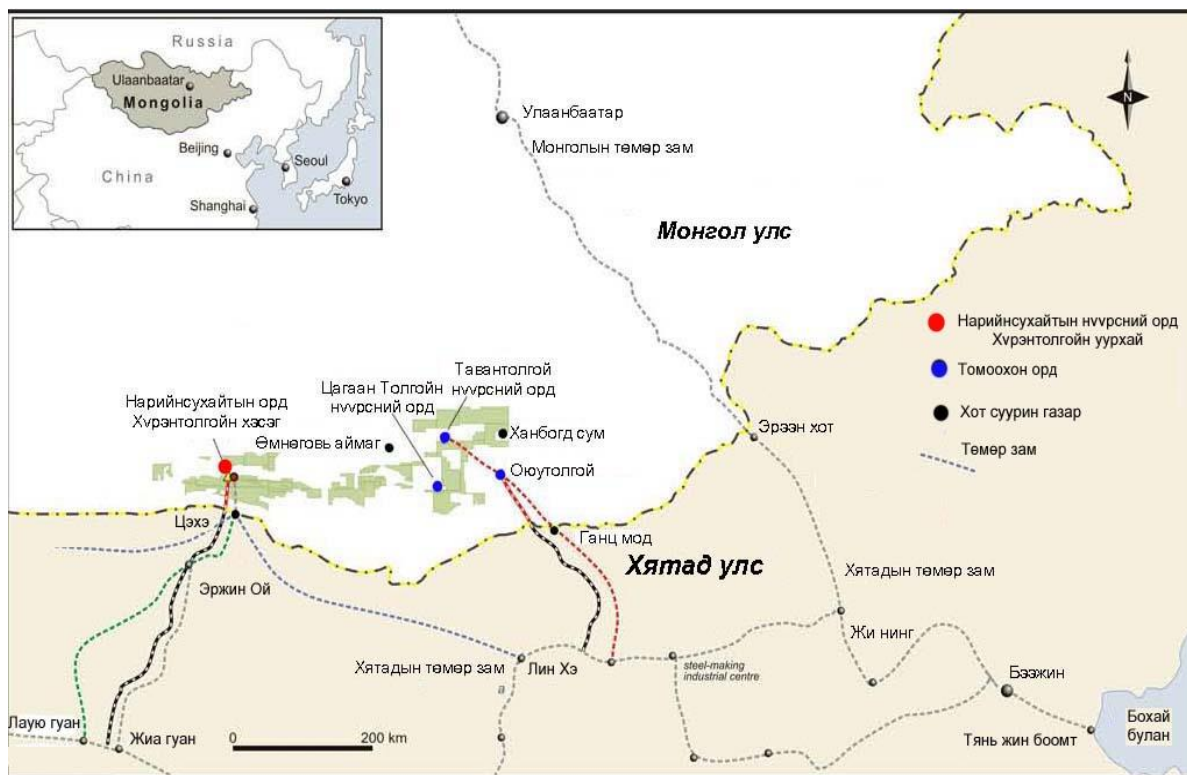
“Хүрэн толгой коал майнинг” ХХК нь анх Монгол улсын хуулийн этгээд “МОНГОЛЫН АЛТ КОРПОРАЦИ”, БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны “Чин Хуа” группийн 50:50 хувийн хөрөнгө оруулалттайгаар 2002 оны 09-р сарын 04-нд “Чинхуа-МАК Нарийн сухайт” ХХК гэсэн оноосон нэртэй анх үүсгэн байгуулагдсан.

2003 оны 04-р сараас үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн бөгөөд 18 дахь жилдээ ажиллаж байна. Нарийн сухайтын орд газарт “Гадаадын хөрөнгө оруулалттай хамтарсан компани”-ийн статустайгаар үйл ажиллагаагаа явуулж байгаад 2019 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн а/02-19 тоот Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын тогтоолоор БНХАУ-ын хуулийн этгээд “Чин Хуа” корпорацийн эзэмшлийн 50% хувьцааг шилжүүлэн авч, 100% үндэсний компани болж, компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүртгэлд өөрчлөлт орсон.

Компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн бүртгэлд өөрчлөлт орж, үндэсний компани болсонтой холбоотойгоор компанийн оноосон нэр болох “Чинхуа-МАК Нарийн сухайт” ХХК-ийг “Хүрэн толгой коал майнинг” ХХК болгон өөрчилж, 2020 оны 08 дугаар сарын 04-ний өдөр Хуулийн этгээдийн Улсын бүртгэлд албан ёсоор бүргүүлсэн.

Төсөл хэрэгжүүлж буй газрын засаг, захиргааны харьяалал

Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын Бага-Овоо багийн нутагт Улаанбаатар хотоос баруун урагш 849 км, Даланзадгад хотоос баруун тийш 296 км, Гурвантэс сумаас зүүн урагш 34 км, Шивээхүрэн боомтоос 56 км зайд Хүрэн толгой хэмээх газарт оршдог.

Зураг 1 Хүрэн толгой уурхайн байршил

1.1 Дэд бүтэц, зам харилцаа

“Хүрэн толгой коал майнинг” ХХК нь Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутагт байрладаг бөгөөд Улаанбаатар хотоос 849 км, Өмнөговь аймгаас 296 км, Гурвантэс сумаас 34 км, Шивээхүрэн хилийн боомтоос 56 км-т оршдог. БНХАУ-аас өөрийн 100%-ийн хөрөнгө оруулалтаар 35/10квт-ын ЦДАШ 108 км агаарын шугам, Шивээхүрэн боомтоос Нарийн сухайтын орд хүртэлх хатуу хучилттай 56 км авто замыг барьж Өмнөговь аймгийн алслагдсан гурван сум Гурвантэс, Ноён, Сэврэй болон Овоотын цэргийн 0166-р анги, Шивээхүрэн боомт, “МАК” ХХК, “SGS” ХХК, “Өсөх зоос” ХХК, “Бласт” ХХК, “Шунхлай” ХХК, зэрэг байгууллагуудыг эрчим хүчний байнгын найдвартай эх үүсвэрээр хангадаг.

1.2 Хүрэн толгой уурхайн үйл ажиллагаа

Манай компани 2003 оноос “Нарийн сухайт”-ын ордын МУ-005459 тусгай зөвшөөрөлтэй талбайд 23 дахь жилдээ үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд 2008-2010 онд ашиглалтын үеийн хайгуул хийж 300 м хүртэлх гүнд 28.6 сая тн нүүрсний нөөцийг нэмэгдүүлэн тогтоож 2011 оны 5 дугаар сарын 27 өдрийн “Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөл”-ийн хурлаар оруулан Эрдэс Баялаг Эрчим Хүчний Сайдын 2011 оны 09 дүгээр сарын 06-ны өдрийн 207 тоот тушаалаар батлуулсан.

Зураг 2 Уурхайн олборлолт

2025 онд байгаль хамгаалахад 110 сая төгрөг төлөвлөж, $16.7 \text{ сая}/\text{м}^3$ хөрс хуулалт хийж 3,2 сая/тн нүүрс олборлохоор уулын ажлын төлөвлөгөө батлуулан ажиллаж байна. Уурхайн талбайд $4.5\text{-}12 \text{ м}^3$ шанаганы багтаамжтай HITACHI-870-2, HITACHI-1200, HITACHI-1900, CAT-395 маркийн экскаватор, 100-232 тонны даацтай өөрөө буулгагч TEREX TR100C, CAT-793D, CAT-777D мөн ZL-50C, HAUNGUI-852 маркийн дугуйт ачигч 2, LW-1200 маркийн дугуйт ачигч 1, Грейдер, 20 тн багтаамжтай усалгааны 2 машин зэрэг нийт 40 гаруй тооны уурхайн хүнд болон хөнгөн тэрэг, тоног төхөөрөмж ажиллаж байна.

1.3 Ажиллах горим, ажлын цаг

- Ээлжийн үргэлжлэх хугацаа - 11 цаг
- Хоногийн ээлжийн тоо - 2
- Жилд ажиллах хоног - 365

Ажлын байр

- 2025 онд тус компанид 395 хүн ажиллана.
- Орон нутгийн – 30 хүн
- Бусад аймгийн харьяат- 365 хүн
- 2025 онд 395 хүн ажиллах төлөвлөгөөтэй байна.

Зураг 3 Хүрэн толгой уурхайн хамт олон

1.4 Нийгмийн хариуцлага

Орон нутгийн иргэдийн амьжиргаа, жижиг дунд бизнесийг дэмжих дараах үйл ажиллагааг явуулдаг.

- Орон нутгийн жижиг дунд бизнесийг дэмжих зорилгоор хөдөлмөр хамгааллын бээлийг орон нутгийн компаниудаас авдаг.
- Мөн ажиллах ажилчдын тодорхой хувийг орон нутгаас авах бодлого баримтлан ажиллаж байна.

2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Түүхэн товчоон

Гурвантэс сум нь 1954 онд анх Тост нэртэйгээр одоогийн Сэврэй сумын 1 дүгээр баг, Ноён сумын 3, 4, 5 дугаар багууд нийлж Улаан толгой гэдэг газар 281 өрх, 943 хүн амтай, 63.2 мянган малтай байгуулагджээ. 1959 онд орон даяар нэгдэлжих хөдөлгөөн ялсаны үрээр, 1960 онд БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн зарлигаар Гурвантэс сум гэж нэрлэгдэн, одоогийн байрлаж байгаа Уртын дэнжид төвлөрсөн байна.

Газар нутгийн онцлог

Тус сум нь 2.9 сая га газар нутагтай хойд, баруун, баруун урд талаараа Баянхонгор аймгийн Шинэ жинст, Баянговь, Баянлиг, зүүн, зүүн хойд талаараа өөрийн аймгийн Сэврэй, Ноён, урд талаараа БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны Эзний хошуутай хиллэж, Говь-Алтайн нурууны цаад цөлөрхөг бүсэд оршдог. Улаанбаатараас 870 км, аймгийнхаа төвөөс 320 км алслагдсан байгалийн үзэсгэлэнт газар ихтэй, цаашид аялал жуулчлал хөгжих бүрэн боломжтой газар нутагтай.

Сумын газар нутгийн ихэнх хэсэг нь олон сая жилийн өмнө амьдарч байсан аварга үлэг гүрвэлийн орон гэгдэх бөгөөд ховор нандин олдвороороо гадаад дотоодын эрдэмтдийн анхаарлыг татаж Зөвлөлт, Польш, Монголын палеонтологичид хайгуул шинжилгээ хийж тэдний ажил шинэ шинэ олдвороор баяжсанаар ирсэн юм. Энэхүү олдворууд нь Москва, Варшав, Улаанбаатар, Даланзадгадын музейд өнө эртний аварга динозавр болон сүндэрлэж чимэг болж байна.

Мөн сайн чанарын чулуун нүүрс, давсаар баялаг, алт, төмрийн хүдэр, барилгын сайн чанарын шохой, шохойн чулуу, төрөл бүрийн өнгийн шороон будаг болон гартаам, мана зэрэг үнэт чулуу элбэг тохиолдоно.

Эдийн засаг, нийгмийн үзүүлэлтүүд

Гурвантэс сум нь засаг захиргааны анхан шатны нэгж болох 5 багтай, эдийн засгийн гол суурь баазаа мал аж ахуйг болгон хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлэх эхлэлийг тавин ажиллаж байна. Тус сум нь 2018 оны байдлаар 4934 хүн амтай 187458 толгой малтай 1558 өрхтэй. Сумын төвд төсөвт 7 байгууллага үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас гадна холбооны салбар, банк, цаг уур, ШТС-ийн зэрэг хувийн хэвшлийн байгууллагууд ажиллаж байна. Сумаас 55 км-т орших Дундголын давсны уурхай, нөхөрлөл нь жилдээ 220 орчим тн давс олборлож борлуулдаг ба сумаас 25 км-т орших нүүрсний орд газарт уул уурхайн компаниуднүүрс олборлон БНХАУ-д экспортолж байна.

Гурвантэс сум нь цэцэрлэг, эмнэлэг, соёлын төв, номын сан, цагдаагийн тасаг ажиллаж байна. 2005-2006 оны хичээлийн жилээс 8 жилийн дунд сургууль 11 жилийн сургалттай сургууль болон өргөжсөн. Мөн тус сумын нутагт хилийн цэргийн 0166 дугаар анги байрладгаас гадна “Шивээ хүрэн”-ийн хилийн боомт үйл ажиллагаа явуулж байна.

Холбоо харилцааны хувьд 2006 оны 11 сард мобикомын үүрэн телефон суурилагдан, хүн амын 70 орчим хувь нь гар утас хэрэглэж байна. БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны хөрш аймгаас өндөр хүчдэлд холбогдсон, 24 цагийн гэрэл цахилгаантай.

Физик газарзүй, байгаль цаг уурын нөхцөл

Хүрэн толгойн нүүрсний ордын геологийн тогтоц Нарийнсухайтын нүүрсний орд нь Овоот хурлын грабень синклиналийн хойт жигүүрийг үүсгэж байгаа дээд палеозой-доод мезозойн терриген тунамал хурдасны дунд илэрсэн байдгийг өмнөх судлаачид тогтоосон ч сүүлийн үеийн судлаачдын ажлуудаар түүний насыг бүр мезозойны дунд үед хамааруулах хандлага ажиглагдаж байна.

Манай нэртэй эрдэмтдийн Ноён сумын хотгорт ялгасан триасын хурдасны доод талд түүнийг эмжсэн байдлаар нүүрс агуулсан хурдас илэрсэн байдгийг дээд пермийн Дэлийншанд формацид хамааруулсан байдаг юм. Иймээс бид энэ үндэслэлээр Нарийнсухайтын нүүрс агуулсан хурдасыг жиших аргад тулгуурлан дээд пермийн Дэлийншанд формацид, түүнийг хучиж байгаа хурдасыг триасын үеийн Ноён сумын формацид тус тус хамааруулж үзлээ.

Физик газарзүйн мужлалын хувьд Алтайн уулархаг их мужийн Говь-Алтайн мужид хамаарна. Хойд талаараа Бумбын нуруу (2360 м), Тостын нуруу (2517 м), Тахилтын хяр (2316 м) гэсэн 30 км өргөнтэй 180 км үргэлжлэх уулсаар хүрээлэгдэн оршдог. Дээрх уулсаас эх авсан хуурай сайрууд байх ба зарим хэсэгтээ нилээд өргөн бөгөөд хэдэн арван км үргэлжилдэг бөгөөд урагш хил давтал уруу, хил давтал үргэлжилнэ.

Ордын дүүргийн хувьд харьцангуй өндөр 1525-1560 м. Төв Азийн гадагшаа урсгалгүй ай савд хамаарагдана. Тухайн жилийн цаг уур, хур тунадасны хэмжээнээс хамаарч усны горим ихээхэн хувьсамтгай бөгөөд их цас орж хайлах, үргэлжилсэн бороотой үед хэдэн арван км үргэлжлэх хуурай сайрууд түр зуурын ширүүн урсгалтай гол болж хувирах ба бороо зогсмогц урсац байхгүй болдог онцлогтой. Хагарлын гарал үүсэлтэй олон тооны булаг тохиолдох ба ихэнх нь мөн урагш урсгалтай бөгөөд элсэн доогуур шурган алга болдог. Хүн малын унданд гар хийцийн худаг хэрэглэдэг бөгөөд усны түвшин нь 1-2 м, заримдаа 5-7 метр байдаг байна.

Цаг агаарын төлөв байдал, олон жилийн төлөв

Монгол орны уур амьсгалын гол онцлог бол жилийн дөрвөн улирлын ялгаа ихтэй, энэ чанараараа агаарын температурын хэлбэлзэл өндөр, хур тунадас бага, уур амьсгалд өргөрөгийн болон өндрийн бүслүүрийн ялгаа тодорхой илэрдэг явдал юм. Монголд богино (VI сараас VIII сарын дунд хүртэл үргэлжлэх), хуурай зун, ихээхэн хүйтэн, урт (XI сараас IV сар хүртэл үргэлжлэх) өвөлтэй, хавар намрын улирлын үргэлжлэх хугацаа жилээс жилд өргөн хүрээнд хэлбэлздэг онцлогтой. Эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, өвөл $-15-20^{\circ}\text{C}$ хүйтэн, зун $+30+35^{\circ}\text{C}$ заримдаа $+40^{\circ}\text{C}$ хүрч халдаг. Нэгдүгээр сарын агаарын дундаж температур $-14 -18^{\circ}\text{C}$,). Үнэмлэхүй их халуун нь $+28 +44.0^{\circ}\text{C}$ хүрнэ. Говь цөлийн бүсэнд 150-50 мм орчим хур тунадас унах ба хур тунадасны 85% орчим нь жилийн дулаан улиралд /IV-IX сард/ үүнээс зөвхөн 7,8 дугаар сард 50-60% нь орно. Монгол оронд үүлшил бага, цэлмэг өдрийн тоо их, жилдээ 230-260 хоног байх тул жилдээ 2600-3300 цаг нар гийгүүлнэ. Монголын тал хээр, говь цөлийн бүс салхи ихтэй. Жилийн дундаж салхины хурд энэ бүс нутагт 4-6 м/с. Монгол орны нутгийн 41.3%-ийг эзлэх говь-цөлийн бүсэнд сул шороо элбэг, салхи ихтэй тул шороон шуурга олонтоо тохиолдоно. Энэ бүс нутагт жилдээ 30-100 өдөр, Монгол элсний өмнөд захад жилдээ 120 өдөр шороо хийснэ.

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

3.1 Гадаргын болон газрын доорхи ус

Тухайн бүс нутаг хойд хэсгээрээ Тост (2517м), Хүрэн хана (2397м), Ноёны нам өндөртэй нурууд өргөргийн дагуу зурваслан тогтох бөгөөд уулсын бэлийн дагуу гадаргын харьцангуй өндөр 1600 м хүрнэ. Гадаргын өндөржилт нь урд зүгт аажим налуу үүсгэн, Нарийн сухайтын нүүрсний ордын орчим 1500 м үнэмлэхүй өндөртэй болох ба бага зэргийн талархаг гадаргуу үүсгэн бага зузаантай бэл, хормой хурдсаар хучигдаж олон тооны хуурай сайруудаар хэрчигдэн Нарийн сухайтын тохролоос урагшаа жижиг дов, толгодорхог гадаргатай нийлнэ. Ихэнх сайрууд тухайн уурхайн урд хэсгийн толгодорхог гадаргын ар бэлд тулж садарга үүсгэн сарних ба зарим томоохон сайрууд гадаргын үндсэн хэв шинжид хөндлөн чиглэлд хэрчигдэл үүсгэдэг онцлогтой. Дээр дурдсан гадаргын онцлог шинжүүдээс хамааран бүс нутгийн хэмжээнд газрын доорх усны урсац пролювийн сэвсгэр хурдсаар дамжин Овоотын бүсийн толгодорхог гадаргад тулахаас гадна өргөрөгийн дагуу орших Нарийн сухайтын тохрол, дээд пермийн Дэлийн шанд формацын нүүрс агуулагч хурдсын гарш хэсгүүдтэй давхцан газрын гадаргууд булаг хэлбэрээр илэрдэг.

3.2 Хөрс

Хөрс – газарзүйн мужлалтаар Төв Азийн Говийн их мужийн өргөрөгийн бүсчлэлийн цөлийн бор саарал хөрс бүхий 10-р тойрогт багтана. Ордын талбайд цөлийн бор саарал хөрсзонхилох боловчбулаг шанд бүхий хотгор газраар цөлөрхөг хээрийн нугат бор хөрс алаг цоог байдлаар тархсан.

3.3 Ургамалжилт

Монгол орны ургамал газарзүйн мужлалаар Нарийн сухайтын нүүрсний орд газар нь Алтайн өвөр говийн цөлийн тойрог, Алаша говийн тойрог болон Говь-Алтайн уулын цөлөрхөг хээрийн гэсэн 3 н тойрог хамаардаг учир ургамлын аймгийн хувьд дээрх тойргуудын ургамлын аймгуудын бүрдлийг агуулсан өвөрмөц онцлогтой бүс юм.

3.4 Биологийн төрөл зүйл

Уурхайн ойр орчим ургамлын аймаг, ургамалжилт.

Ургамлан бүрхэвчийн тухайд цөл, цөлөрхөг хээрийн сөөг, сөөгөнцөр, заримдаг сөөг зэрэг цөлийн бүсэд дасан зохицсон монгол орны унаган ургамлууд зонхилон тархсан. Ургамалжилтийн зонхилох хэв шинж нь зүүн гарын улаан бударганат, хуурай сайрт шар хотир-монгол бүйлст- алтан харгана- улаан бударганат хэв шинжтэй байх бөгөөд өргөн хотгор, уст цэг, булгийн хужир, мараалаг, давстай чийгсэн газарт Сибирь хармаг, Гялгар дэрс, Гоолиг бадаргана, Ширэг улалж, ургасан байдаг.

Бэрээмэг

Тайжийн жинс

Хотир

Улаан бударгана

Шар хотир

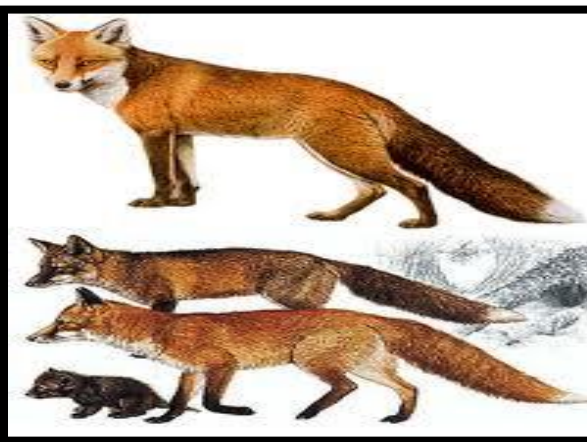
Хунчир

Зураг 4 Төслийн талбай орчмын ургамалжилт

3.5 Амьтны аймаг

Амьтны аймгийн бүрэлдэхүүний үндсэн хэсгийг говь цөлийн бүсийн амьтад бүрдүүлэх боловч тодорхой хэсгийг нь алтайн уулархаг газрын амьтад болох Аргал, Янгир, зэрэг ховор амьтад уулархаг газраар тохиолдоно. Уурхайн орчимд саарал чоно, үнэг, хярс, туулай, зэрэг хөхтөн амьтад, мөн могой, хонин гүрвэл, олон тооны шувууд байна.

Зураг 5 Төслийн талбай орчмын сээр нуруутан

4. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

4.1 Байгаль орчны хууль тогтоомжийн хэрэгжилт

Энэхүү төлөвлөгөөг боловсруулахдаа байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайланд тусгасан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг үндэслэн байгаль орчныг хамгаалах талаар удирдлага зохион байгуулалтаас авч хэрэгжүүлэх ажил, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ, уг төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хугацаа, хөрөнгө зардлыг бодитойгоор тооцож тусгаж оруулдаг.

Мөн Монгол улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай” болон “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулиуд, 2019 онд Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээний дүгнэлт, мөн нарийвчилсан үнэлгээний үр дүн зэргийг удирдлага болгон ажилладаг. Бид төслийн үйл ажиллагаанаас хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага хэмжээнд байлгах, нөхөн сэргээлтийг стандартын шаардлагад нийцүүлэн боломжит хэмжээгээр хийх тал дээр онцгойлон анхаардаг.

Манай компани нь уурхайн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг аль болох бага байлгах үүднээс дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

- Байгаль орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, байгалийн нөөц баялгийг зүй зохистой ашиглах, байгаль орчинд учрах нөлөөллийг хамгийн бага байлгахад анхаарах
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль тогтоомж, бусад холбогдох хууль, дүрэм, журам, стандартуудыг мөрдлөг болгон ажиллах
- Уурхайлал, олборлолт болон барилга угсралтын явцад нөлөөлөлд өртөх талбайг хамгийн бага байлгах
- Байгаль орчныг хамгаалах, ажилчдын аюулгүй байдлыг хангах үүднээс сургалт зохион байгуулах
- Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг батлуулж, төлөвлөгөөний дагуу мониторинг, хяналт-шинжилгээ хийлгэж, биелэлтийн тайлан боловсруулж, дүгнүүлэх

Компанийн ажилтнууд, нутгийн иргэд болон сонирхогч талуудад байгаль орчны асуудлаар нээлттэй, шударга, ил тод байхыг эрмэлзэн ажилладаг.

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний нэмэлт тодотголын ажлын байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу 2025 онд байгаль орчны бодлого, төлөвлөсөн байгаль хамгаалах арга хэмжээ болон бусад холбогдох албан байгууллагын тавьсан шаардлага, Монгол улсын холбогдох стандартад харьцуулан үзэх, мэргэжлийн байгууллага, судлаачидтай хамтран ажиллах зөвлөгөө авах, итгэмжлэгдсэн лабораториудтай хамтран эрх бүхий субъектээр дүгнэлт гаргуулах хэлбэрээр ажиллана.

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний хүрээнд уурхайн ажилчдын эрүүл аюулгүй орчинд ажиллаж амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх, хүрээлэн буй орчны тэнцлийг хадгалах зорилгоор орчны агаар дахь хими, физикийн гаралтай түгээмэл бохирдуулагчийг стандарт хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байхад авч хэрэгжүүлэх ажлыг төлөвлөлөө. Эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх ажил нь уул-техникийн, инженерийн зураг төсөл, хөдөө аж ахуйн болон бусад төрлийн арга хэмжээнүүдээс бүрдэх бөгөөд эдгээр ажлуудын үр дүнд уулын ажлын явцад эвдэрсэн газрын биологийн үр өгөөж сэргээгдэхээс гадна байгаль орчны төлөв байдал сайжрах ёстой. Уурхайн эвдэрсэн газарт уул-техникийн нөхөн сэргээлт хийж, техникийн нөхөн сэргээлтээр овоолго болон ухшуудыг хэлбэршүүлэн тэгшилж биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг бүс нутгийн хөрс, ус, агаар мандал, цаг агаар болон уур амьсгал зэргээс хамааруулан ургамалжуулах ажлыг зөв зохистойгоор шат дараалалтайгаар зохион байгуулах шаардлагатай. Биологийн нөхөн сэргээлтийн ажилд шаардлагатай ургамал нь халуун хүйтний улиралд тэсвэртэй тухайн бүс нутагт ургадаг ургамлын төрлийг тарих, биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайг салхины нөлөөнөөс хамгаалах зорилгоор модлог ургамал тарих ёстой. Хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, экологийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах улмаар хүмүүсийн эрүүл мэндэд үзүүлэх сөрөг нөлөөг багасгах асуудалтай холбогдон уурхайн олборлолтын үйл ажиллагааны дүнд үүсэх өөрчлөгдөж эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх технологийг боловсруулан эрчимтэйгээр үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Стандарт, нормоор зөвшөөрөгдөх хэмжээ:

- MNS 5850:2008, Эвдэрсэн газарт хучилт хийх хөрсний стандарт, техникийн шаардлага.
 - MNS 5916:2008, “Газар шорооны ажлын үед шимт хөрс хуулалт, хадгалалт
 - MNS 5917:2008, Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Техникийн ерөнхий шаардлага.
 - MNS 5918:2008, Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага
- 2013 онд манай компанн “БАТУУНОМ”ХХК-тай гэрээ байгуулан хяналтын багаж болох гурван төрлийн багаж худалдан авсан. Үүнд:
- Тоос хэмжигч /CASELLA Microdust Pro/
 - Усны түвшин хэмжигч /SOLINST-Загвар 102/
 - Халаасны анемометр /EXTECH-Загвар 45160/
- 2024 онд өөрийн хяналт шинжилгээний багажийг ашиглан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл зэрэгт байнгын хяналт тавьж ажиллах юм.

5.1 Агаарын чанар

Төслийн үйл ажиллагааны явцад хөрс хуулалт, тээвэрлэлт, өрөмдлөг, тэсэлгээ, илзадгай хөрснөөс хийссэн тоос нь орчны агаарыг бохирдуулах эх үүсвэр болох юм. Мөн хуурайшилт ихтэй хавар, намрын улиралд агаарт дэгдэх тоосны хэмжээ харьцангуй ихсэх шинж чанартай байна.

Тоосны эх үүсвэрт дараах зүйлс орно:

- Шимт хөрс хуулахад үүсэх тоос,
- Шимт хөрсийг ачих, буулгахад үүсэх тоос,
- Зам засах ажлын үед үүсэх тоос,
- Хөрс чулуулгийг хуулахад үүсэх тоос,
- Уулын тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүсэх тоос,
- Бусад үйл ажиллагааны явцад эвдэгдсэн газраас үүсэх тоос.

Тоос нь нүдэнд үл үзэгдэхээс үзэгдэх, усанд үл норхоос нордог хүртэлх хэмжээтэй хөрс, шорооны нийлмэл шинж чанартай байна. Төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх тоосжилт нь төслийн талбай болон түүний ойр орчимд тархах магадлалтай.

5.2 Хөрс хамгаалах

Төслийн үйл ажиллагааны явцад барилга байгууламжийн суурь бэлдэх, зам барих, суваг шуудуу ухах, шугам хоолой татах, хаягдлын далан байгуулах, ил уурхайн бэлтгэл ажилд газар эвдрэлд орж байгалийн унаган төрхөө алдана. Төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл нь

- Хөрс хуулалт болон төслийн үйл ажиллагааны явцад хөрс эвдрэлд орохын зэрэгцээ үржил шимээ алдах
- Уурхайн эдэлбэр газар болон түүнээс гаднах дэд бүтцийн зарим талбай өртөх
- Тухайлсан газар нь ашиглалтал орж эвдэрч эвдэрсэн газрын ургамал талхлагдах, амьтдын бэлчээр хумигдах
- Ил уурхайн бүтээн байгуулалтын ажил эхэлснээр газрын хэвлийд хонхор үүсэх, гүнээс гарах их хэмжээний хаягдал чулуулгийн овоолго газрын хэвлий дээр бий болон газрын ландшафтанд өөрчлөгдөнө.
- Тусгайлан бэлтгэж цементэлсэн талбайд засвар үйлчилгээ гүйцэтгээгүй, ил задгай шатах тослох материалын асгаснаас үүссэнээр хөрс бохирдуулж болзошгүй. Хэрэв тусгайлан бэлтгэсэн талбай байхгүй тохиолдолд поли этиленэн материалаар хучиж, урьдчилан сэргийлэх боломжит арга хэмжээнүүдийг авах

5.3 Усан орчинд үзүүлэх нөлөөлөл

Ажилчдын унд ахуйн усны хэрэгцээг цэвэршүүлсэн усаар хангаж байна. Мөн цэвэршүүлсэн бохир усыг дахин ашиглаж болох эсхийг туршилт, судалгааны ажлыг судлах болно.

5.4 Ургамал ба амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Хөрс хуулалтаас үүдэн тухайн талбайн ургамлан нөмрөг устаж үгүй болно. Мөн тус газарт нутагшсан амьтад амьдрах орчноо алдана. Уурхайн үйл ажиллагаа ялангуяа хөрс хуулалтаас шалтгаалан янз бүрийн талбайн ургамлын бүрхэвч өртөнө. Ургамлан нөмрөг устсанаас тухайн орчны агаарт өөрчлөлт орж, хуурайшилт бий болно. Уурхайн эдэлбэр газар, дэд бүтцийн зарим талбайн ургамал, амьтан өртөх магадлалтай.

5.5 Хог хаягдлын нөлөөлөл

Төслийн барилга, ажлын явцад ажилчдын нийтийн байр, хоолны газар, ажлын байр, засвар үйлчилгээний хэсэг, агуулах зэрэг бүх ажлын байрнуудаас хатуу шингэн хог хаягдал гарна.

- Хатуу хог хаягдал: Ахуйн хог хаягдал, хаягдал мод, төмөр, хуучин дугуй, сэлбэг

- Шингэн хаягдал: Ахуйн бохир ус, ашигласан тос, түлш шатахууны хаягдал

Хатуу шингэн хог хаягдал нь орчны хөрсийг, гүний усыг бохирдуулах боломжтой. Тухайн газрын хөрс, ургамал, амьтан нөлөөлөлд хамгийн түрүүнд өртөх магадлалтай.

Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад үүсэх байгаль орчны зөрчил

Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад төрөл бүрийн осол гарч болзошгүй байдаг. Энэ нь үйлдвэрийн барилга болон инженерийн бусад байгууламжийг барьж байгуулах газрыг сонгох, зураг төсөл хийх, тоног төхөөрөмжийг суурилуулах, угсрах, тоног төхөөрөмжүүдтэй харьцаж ажиллах зэрэг бүхий л үйл ажиллагаатай шууд холбоотой. Өөрөөр хэлбэл, ажилчид, инженер, техникийн ажилтнууд ажлын хариуцлага алдах, ялангуяа үйл ажиллагааны явцад технологийн горим зөрчих, тоног төхөөрөмжийн үйл ажиллагааны хяналт суларснаас элдэв осол гарч, байгаль орчныг бохирдуулах, цаашлаад хүмүүсийн эрүүл мэнд, амь нас эрсдэх зэрэг аюул дагуулах эрсдэлтэй тул асуудлыг онцгойлон анхаарч ажиллах шаардлагатай. Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны явцад болзошгүй осол нь дараах хэлбэрээр гарч болзошгүй. Шатах тослох материал, химийн хорт бодистой харьцаж ажиллах арга ажиллагааг мэдэхгүйгээс хөрс, гадаргын болон гүний ус, агаар цаашлаад ургамлан бүрхэвч, амьтанд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй. Хордлогод өртөх зэрэг болзошгүй осол гамшиг тохиолдох магадлалтай.

Машин техниктэй холбоотой ажил эрхэлдэг ажилчин албан хаагчид машин техникийнхээ бүрэн бүтэн байдалд байнга хяналт тавихгүй, засвар үйлчилгээнд хамруулахгүй байснаар шатах тослох материалын асгаралт гарч хөрс, гүний ус бохирдох, зөвшөөрөгдөөгүй замаар тээврийн үйл ажиллагаанд оролцсоноор ургамлан бүрхэвч талхлагдаж, хөрс эвдэрч, тоосжилт үүсэн агаарын чанарт нөлөөлж болзошгүй.

5.6 Байгаль орчны сургалтын хөтөлбөр

Уурхайн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бага байлгах, байгаль орчны бохирдлоос сэргийлэх, тогтвортой хөгжлийг дэмжих зэрэг үүрэг хүлээсэн бөгөөд ажилчид, орон нутгийн иргэд болон бусад сонирхогч талуудад төслийн байгаль орчны бодлого үйл ажиллагааг нээлттэй байлгана. Дээрх ажлын хүрээнд байгаль орчны сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж нийт ажиллагсдын экологийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, байгаль хамгаалах үйлсэд ажилчдыг татан оролцуулах, компанийн байгаль орчны бодлого, хууль эрх зүйн дүрэм журмуудыг танилцуулах зорилгоор нийт ажилчдыг хамарсан байгаль орчны сургалт, мэдлэг олгох ажлуудыг зохион байгуулдаг.

Байгаль орчны сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд дараах зорилтуудыг 2025 онд тавьж ажиллана. Үүнд:

- Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тодорхойлон, сургалтын материалд тусгаж өгөх,
- Төслийн ажилтан бүр өөрийн хийж гүйцэтгэх ажлаас байгаль орчинд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг мэддэг байх, тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх ур чадварт суралцахад дэмжлэг үзүүлэх,
- Байгаль орчны зөрчлийг цаг алдалгүй хэрхэн мэдээлэх, зөрчлийг дахин давтан гаргахгүй байхад ажилчдын оролцоог нэмэгдүүлэх,
- Байгаль орчныг хамгаалах талаар ОУ-ын байгууллагуудаас зарлаж буй Дэлхийн өдрүүдийг тэмдэглэн өнгөрүүлэх,

- Байгаль орчны ажлын гүйцэтгэл, түүний биелэлтийн тайлан болон бусад мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй танилцуулах, зохион байгуулахад оролцох, мэдээллийн хуудас бэлтгэх,

5.7 Болзошгүй аюул ослын үед авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

5.7.1 Байгалийн гамшгаас үүсэх болон болзошгүй осол

Байгалийн гамшигт газар хөдлөл, усны үер, салхи шуурга, аянга цахилгаан, гал түймэр, үйлдвэрлэлийн осол, халдварт өвчин тархах зэрэг үзэгдлүүд хамаардаг.

5.7.2 Газар хөдлөлт

Газар хөдлөл нь байгалийн гамшгийн хамгийн аюултай хэлбэрийн нэг бөгөөд газар хөдлөлийг урьдчилан тогтоож, мэдээлэх боломж муу. Газар хөдлөлийн үзэгдэл манай улсад харьцангуй цөөн тохиолддог боловч барилга байгууламжийг шинээр барьж байгуулахдаа газар хөдлөлийн нөлөөллийг сайтар тооцох шаардлагатай. Газар хөдлөлийн улмаас шугам сүлжээ, тасрах, барилга байгууламжид ан цав гарах, нурах, ус дамжуулах шугам хоолойнууд болон хаягдал дамжуулах хоолой эвдрэх, цоорох гэх мэт хохирол, сүйрэл гарч болзошгүй. Иймээс барилга байгууламж, тоног төхөөрөмж, газар доорх шугам сүлжээг барьж байгуулах болон суурилуулахдаа газар хөдлөлийн хэдэн балл хүртэл тэсвэрлэх чадвартай эсэх талаар холбогдох мэргэжлийн байгууллагын үнэлгээ, дүгнэлт гаргуулан осол аваарын үед авч хэрэгжүүлэх хариу арга хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулах.

5.7.3 Салхи, шуурга

Говийн бүс нутаг нь хавар, намрын улиралд, ялангуяа хаврын улиралд хүчтэй салхитай байдаг бөгөөд салхины хамгийн дээд хурд нь 20 м/сек-ээс хэтрэх тохиолдол тус бүс нутагт олонтаа тохиолддог. Иймээс хаврын улиралд түүхий эд болон бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэх, шатах тослох материал, агуулахыг байршуулах, олоборлолт явуулахад дээрхи нөлөөллийг сайтар харгалзан үзэх шаардлагатай. Шороон шуурганы давтамж ихтэй хавар, намрын улиралд нарийн ширхэгтэй тоосонцор үүсч, агаарыг бохирдуулах магадлал өндөртэй. Мөн тухайн нутаг дэвсгэрт цаг агаарын олон жилийн дунджаар 15 м/сек-ээс их салхитай өдөр 10, шороон шуургатай өдөр 33, цасан шуургатай өдөр 10 удаа тохиолдож, салхины их хурд 16-34 м/сек, ялангуяа хаврын саруудад 28-34 м/сек хурдтай салхилах тохиолдол олон гардаг байна. Тиймээс тоосжилтоос сэргийлэх арга хэмжээг нарийн төлөвлөх шаардлагатай байдаг. Шороон шуурганы үргэлжлэх хугацаа жилд дунджаар 20 өдөр байгаа нь нарийн ширхэгтэй тоосонцор салхиар тээвэрлэгдэн тархах эрсдэлтэй тул хадархаг хөрсөөр хучилт хийх, мөн техникийн ба биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг зохих шаардлагын дагуу хийх нь зүйтэй юм.

5.7.4 Үер

Уурхайн бүс нь олон жилд цөөн удаа тохиолдох үерийн аюулд бага өртөнө. Ус их цуглавал далангийн хаалт сэтэрч, ихээхэн хэмжээний ус алдагдан орчныг бохирдуулахаас гадна түүнийг сэргээн босгоход шаардагдах цаг хугацаа, хүч хөдөлмөр, эд хөрөнгийн ихээхэн хохирол үүсч болзошгүйг анхаарах шаардлагатай. Зуны хур борооны үед цаг агаарын нөхцлөөс хамааран үерийн аюул үүсч болзошгүй тул далан хаалт сэтрэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг байнга авч хэрэгжүүлэх, уурхайн цогцолборын эргэн тойронд үерийн уснаас хамгаалах суваг,

шуудуу, хамгаалах далан хаалт байгуулах нь зүйтэй. Үер усны аюул нь зарим тохиолдолд газар хөдлөлийн сүйтгэлээс багагүй хохирол учруулж, хүний амь нас эрсдэх магадлалтайгаас гадна байгаль орчныг бохирдуулах, үйлдвэрийн орчин ус, хөрс, ургамлан нөмрөгт ихээхэн хохирол учруулах нөхцөлтэйг мартаж болохгүй.

5.7.5 Аянга цахилгаан

Зуны улиралд, ялангуяа хур бороо элбэгтэй 7-8 дугаар саруудад аянга цахилгааны үзэгдлүүд илүүтэй тохиолдоно. Иймд өндөр хүчдэлийн шугам бусад шаардлагатай газруудад аянга зайлуулагчийг байрлуулах шаардлагатай. Тус бүс нутагт зуны улиралд аянга цахилгаан буудаг байна. 1 км² талбайд 4 удаа аянгын ниргэлт болдог нь уурхайн техник хэрэгсэл, хүмүүсийн үйлажиллагаа, хөдөлмөрийн нөхцөлд түр саатал бэрхшээл учруулж, улмаар аюул осол тохиолдож болох магадлалтай. Иймээс шаардлагатай газарт аянга зайлуулагчийг байрлуулж, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны явцад ажиллагсад металл хийц бүхий тоног төхөөрөмж, байгууламжаас аянга цахилгааны осолд өртөхөөс сэргийлэх шаардлагатай.

5.7.6 Халдварт өвчин тархах

Хатуу, шингэн хог хаягдлыг тогтоосон хугацаанд зайлуулахгүй, удаан хугацаагаар хуримтлуулан хадгалах, ил задгай байлгах, бохир усны цооног халих, хог хаягдлын цэг, жорлон, бохир усны цооногт тогтоосон хугацаанд ариутгал хийхгүй байх, хоол хүнсний хаягдлыг таггүй саванд ил хадгалах зэргээс орчны ус хөрс, агаар бохирдож, халдварт өвчний нян өсч үржих, халдварт өвчин үүсэн тархах нөхцөлтэй. Мөн хоол хүнсийг зориулалтын дагуу зөв хадгалаагүйгээс хүнсний зүйл муудах, ундны эхүүсвэрт хамгаалалтын бүс тогтоогоогүйгээс ус бохирдох зэргээс гэдэс дотрын элдэв халдварт өвчин үүсч, тархах аюултай. Уурхайн хэмжээнд онцгой байдал, ослын үед хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тусгай төлөвлөгөөтэй ажиллах шаардлагатай. Осол аваар гарах тохиолдолд яаралтай мэдээлэл дамжуулахын тулд холбогдох хүмүүсийн овог, нэр, хаяг, утсыг тусгайлан бичиж, тохиромжтой газар байрлуулах, энэ талаар ажилчдад тодорхой мэдээлэл өгсөн байвал зохино. Осол аваар гарсан үед түүний хугацаа, байршил, төрөл хэлбэр, хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд учруулах сөрөг нөлөөлөл, хамрах цар хүрээг тогтоосны үндсэн дээршаардагдах хүн хүч, хөрөнгө зардлыг тодорхойлж, ослын үр дагаварыг яаралтайарилгах болон цэвэрлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ. Ослын хор уршгийг арилгасны дараа түүнийг бүрэн арилсан эсэхэд судалгаа хийж, хяналт тавих шаардлагатай.

5.7.7 Галын аюул

Гал түймэр гарах нөхцөл нь цахилгааны холболтыг буруу хийх, ачааллыг хэтрүүлэх, шалбарч гэмтсэн цахилгааны утас хэрэглэх болон ажиллагсдын хайнга байдлаас үүдэн гал алдах зэрэг болдог. Иймд цахилгаан тоног төхөөрөмж суурилуулах, цахилгааны холболт хийх ажлыг мэргэжлийн байгууллагаар найдвартай хийлгэхийн зэрэгцээ ажиллагсдыг цахилгаан хэрэгсэлтэй харьцаж ажиллах арга ажиллагаанд сургаж дадлагажуулах хэрэгтэй. Гал түймрээс сэргийлэх талаар анхааруулга, санамжийн хуудас хийж, нүдэнд харагдахуйц газруудад байрлуулах, гал түймрээс сэргийлэх багаж хэрэгслийг гарын дор бэлэн байлгах нь зүйтэй.

5.8 БОНБНУ-д тусгагдсан сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ:

5.8.1 Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах арга зам

Төслийн дотоод болон гадаад замын усалгаанд тоос дарах бодис ашиглах, замыг үе шаттайгаар хатуу хучилттай болгох, хуурайшилт ихтэй үед зам услах, олон салаа зам гаргахгүй байх тал дээр анхааран ажиллах, уурхайн замаар зорчих хурдны хязгаарыг тогтоох зэрэг ажлуудыг хэрэгжүүлж байна.

5.8.2 Хөрсний эвдрэл, элэгдэлд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах арга зам

Газар ашиглалтын хяналтыг сайжруулж, шаардлагагүй ашиглалтыг бууруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна. Ашигласан тосыг цуглуулан дахин боловсруулдаг аж ахуйн нэгжүүдэд хүлээлгэн өгдөг. Мөн түүнчлэн ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдлыг тогтоосон цэгт зохих журмын дагуу зайлуулдаг. Шимт хөрсийг газар хөндөх үйл ажиллагааны өмнө стандартын дагуу хуулан овоолго үүсгэн хадгалах, нөхөн сэргээлтэнд эргүүлэн ашиглаж байна. Хур тунадасыг цуглуулах суваг хоолой байгуулан хөрсний элэгдлийг багасгах боломж нөхцлийг бүрдүүлдэг.

5.8.3 Усан орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах арга зам

Усны цогц бодлогын дагуу орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг тогтмол хэрэгжүүлж, усны хэрэглээг боломжит бага түвшинд байлгах зорилт тавин ажиллаж байгаа бөгөөд усны эх үүсвэрүүдэд эрүүл ахуйн болон хамгааллын бүс тогтоож, холбогдох дэглэмийг мөрдөж ажиллаж байна. Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжаас цэвэршүүлэн гаргаж байна. Үйлдвэрийн нийт хэрэгцээнд ашиглаж буй усны 99 хувь нь дахин ашиглагдана.

5.8.4 Ургамал ба амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөлийг бууруулах арга зам

Ургамал нь устаж үгүй болсон газрыг төсөл хэрэгжих үед буюу боломжтой бол явцын дунд, боломжгүйг нь хаалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу үржил шимт хөрсөөр хучин нутгийн унаган олон наст ургамлыг тарьж, бүрэн нөхөн сэргээх тал дээр анхааран ажиллаж байна.

5.8.5 Хог хаягдлын нөлөөллийг бууруулах арга зам

Хог хаягдлыг ангилан ялгаж, дахин ашиглах боломжтой хаягдлыг боловсруулах, дахин ашиглах боломжгүй үлдсэн хог хаягдлыг тогтоосон хугацаанд зохих журмын дагуу устгах ажлыг хэрэгжүүлж байна. Ажилчдыг холбогдох сургалтанд тогтмол давтамжтайгаар бүрэн хамруулдаг. Ахуйн бохир усыг Бохир ус цэвэршүүлэх байгууламжид цэвэрлэдэг. Хог хаягдлыг зохих журмын дагуу хадгалах, устгах, булшлах үйл ажиллагаа явуулах болно.

5.9 Ус ашиглалт

“Хүрэн толгой коал майнинг”ХХК-ийн хувьд усыг ахуйн хэрэгцээ болон уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаанд технологийн зориулалт /зам талбай, ногоон байгууламжийн усалгаа/ зэрэгт ашигладаг ба өөр ямар нэг зорилгоор ашигладаггүй. Цэвэр ус ундны усны хэрэгцээгээ өөрийн ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжөөр 100% хангадаг бөгөөд угаалга, цэвэрлэгээ, угаалтуур, халаалтын систем зэрэг ахуйн усан хангамжийн ашиглалтад 3 цооног байдаг. 2024 онд унд ахуйн, ногоон байгууламжийн усалгаанд хяналт тавьж ажилласан. 2025 онд ус ашиглах дүгнэлтийг “Усны газар”-аар гаргуулж, ус ашиглалтын гэрээг “Алтайн өвөр говийн сав газар”-тай байгуулан төлбөр тооцоог Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумтай хийн ажиллана.

Зураг 6 Ундны ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж

Ахуйн ус цэвэршүүлэгч

Цэвэр ус

Худгийн код	Байршил	Усны тоолуур	Цооногийн гүн /м/	Ашиглалтын хэлбэр
46150	Төв оффис	Байгаа	100	Ахуйн хэрэгцээнд
46150-02	Төв оффис	Байгаа	70	Ахуйн хэрэгцээнд
46150-03	Уурхайн тосгон	Байгаа	140	Ахуйн хэрэгцээнд

Хүснэгт 1 Гүний худгуудын мэдээлэл

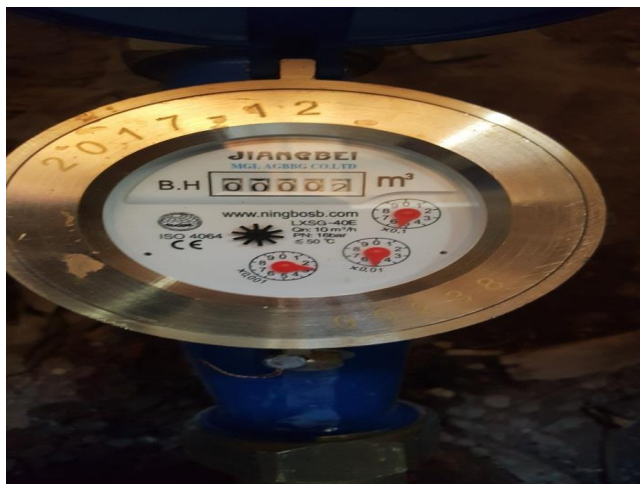
Худаг №46150

Худаг №46150-02

Худаг №46150-03

Зураг 7 Худаг, усны тоолуур

Усны хяналт шинжилгээг Өмнөговь аймгийн стандартчилал хэмжилзүйн итгэмжлэгдсэн лаборатори болон Шинжлэх ухааны академи геоэкологийн хүрээлэн, усны шинжилгээний лаборатори зэрэг газарт хими болон нянгийн, цэвэршүүлсэн бохир усны шинжилгээ хийлгэх бөгөөд шинжилгээний хариу болон дүгнэлтийг холбогдох байгууллагад хүргүүлж ажиллана.

2024 онд дээрх 2 байгууллагын шинжилгээгээр уурхайн худгуудын ус нь ундны усны стандарт /MNS 900:2005, MNS 900:2010/-д цэвэршүүлсэн бохир усны стандарт /MNS 4943:2011/ тохирч байна гэсэн дүгнэлт гарсан байна.

5.10 Уурхайн шүүрлийн ус

Хүрэн толгой уурхайн ашиглалт, уурхайлалтын явцад шүүрсэн усыг уурхайн мөргөцөгт байгуулсан дренаж ашиглан хамгийн доод талын зумпэд хуримтлуулан усны 2 ш автомашинаар зөөвөрлөн нөхөн сэргээлтийн усалгаа, тоосжилтыг бууруулахад ашигладаг. Жилийн зарим үед уурхайд орж ирэх усны хэмжээ харилцан адилгүй бөгөөд огт шүүрэхгүй тохиолдол ч байдаг. 2025 онд **55,012 м³** - ээс хэтрэхгүй ус шүүрэн орж ирэх тооцоо гаргасан. Ус шүүрэлт нь цаг агаарын нөхцөлөөс шалтгаалан харилцан өөр өөр байдаг.

Зураг 8 Шүүрлийн ус

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгж зардал, сая.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Агаарын чанар: Уулын ажлын үеийн газар шорооны ажил, дотоод тээвэрлэлт зэрэг үйл ажиллагааны явцад үүсэх хөрсний эвдрэлээс үүсэх тоосжилт нь орчны тоосжилтыг нэмэгдүүлэх	1.Уурхайн карьер, овоолго, зам, талбайн усалгааг оновчтой зохион байгуулах, технологийн замууд болон овоолго зэргийг усалж чийглэх, хуурайшилттай үед усалгааг ойртуулах, усалгааг явуулахдаа уурхайгаас шавхан зайлуулах ус ашиглан тоосыг бууруулж ажиллана. Тоосжилт дарах бодис туршиж үзэх	Уурхайн зам-40.47га Овоолго-139.3га	га	1.0	4	4.0	Жилийн турш	Агаарын тухай хууль18-р зүйл,MNS5885 :2008MNS4585 :2007
		2.Ил уурхайн карьерт тээвэрлэлт хийх машины хурдыг хязгаарлаж 30 км/цагаас хэтрүүлэхгүй байх, хурдны хязгаарлалтыг анхааруулсан замын тэмдэг, тэмдэглэгээг байршуулах ажилд хяналт тавих.	Төсөлд ашиглагдаж буй замууд	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	
		3.Нүүрс тээврийн ачааны хэсгийг бүтээлэгтэй байлгах тал дээр анхаарч, шаардлага тавьж ажиллах.	Төслийн хүрээнд	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	
		4.ШТС-ын талбайд асгарч, дуссан шатахуун, тос, тосолгооны материалыг цэвэрлэх элс бэлдэх.	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	ШТС техникийн ерөнхий шаардлага
		5.Шатахуун хадгалах савны битүүмжлэлд хяналт тавих.	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	

2.	Гадаргын ба газрын доорх усны нөөц: Гадаргын болон газрын доорх усны нөөцөд нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй	1.Жил бүр үйлдвэрийн болон ахуйн усны хэрэглээний тооцоо хийж, ус ашиглах дүгнэлт болон ус ашиглах гэрээг холбогдох байгууллагуудтай хийх.	Төслийн хүрээнд	Гэрээ, дүгнэлт	0.7	2	1.4	1-р улиралд	
		2.Уурхайн ус шавхан зайлуулалт хийхэд ашиглаж буй насосны хэвийн ажиллагаанд байнга хяналт тавих.	Төслийн хүрээнд	Жилд	0.1	12	1.2	Жилийн турш	
3.	Хөрсөн бүрхэвч: Төслийн талбай болон түүний эргэн тойрны тээврийн хэрэгсэл хөдөлгөөний ихсэлттэй холбоотойгоор хөрсөн бүрхэвч элэгдэн, доройтох	1.ШТМ-ыг асгарч байгаль орчныг бохирдуулахаас хамгаалах, бохирдсон тохиолдолд саармагжуулах, аюулгүй болгох арга хэмжээ авах.	Төслийн хүрээнд, засварын талбай	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	Хөрс хамгаалах тухай хууль, газрын тухай хууль
		2.Хөрсний бохирдол үүсгэхээс сэргийлэх болон олон салаа зам гаргахгүй байх, байгаль орчныг хамгаалах самбар байрлуулах	Төслийн хүрээнд	-	1.0	1	1.0	Жилийн турш	
		3.Хөрсний овоолго болон ил уурхайн тэлэлт хийхэд тухайн хэсгийн шимт хөрсийг стандартын дагуу хуулж авах	Төслийн хүрээнд	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	MNS5916:2008
		4.Шатах тослох материал хадгалах цэгийг хөрс бохирдохоос хамгаалж мэдээллийн самбар, санамж байрлуулах	Төслийн хүрээнд	-	1.0	1	1.0	Жилийн турш	-
		5.ШТС-ын дамжуулах шугам хоолойн холболтын эд ангиуд болон нээх, хаах битүүмжлэлийг шалгах, хяналт тавих.	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	ШТС техникийн ерөнхий шаардлага
		6.Шатахуун буулгах, түгээх үед санамсаргүй асгарсан шатахууныг хөрсөнд шингэхээс өмнө даруй цэвэрлэх	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	
		7.Шатахуун хадгалах савны насжилт уртасгах бүрхүүл тогтоох будалтын ажилд хяналт тавих.	Төслийн хүрээнд,	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	

4.	Газрын хэвлий:	1.Байгууламжуудтай холбоотой бий болсон газрын эвдрэлийг багасгах, засах, уурхайн үйл ажиллагаанд өртсөн зам талбайнуудад тухай бүрд техникийн нөхөн сэргээлт хийнэ.	Төслийн хүрээнд,	Тухай бүрт	ҮЗ	Тухай бүрт	-	Жилийн турш	MNS5916:2008
5.	Ургамлан нөмрөг: Төслийн үйл ажиллагаа явагдах орчинд ургамлан бүрхэвч сүйтгэгдэж, доройтох.	1.Олон салаа зам ургамлан нөмрөг, хөрс эвдэх аюултай тул авто техникийн хөдөлгөөнийг оновчтой зохион байгуулж хяналт тавина.	Уурхайн дотоод замууд	-	ҮЗ	-	-	Жилийн турш	Газрын тухай хууль Ургамал хамгааллын тухай хууль
		2.Тухайн бүс нутгийн онцлогт тохирсон болон зонхилгч олон наст ургамлыг тарих бодлого баримтлаж ажиллана.	Төслийн хүрээнд	Улирал	1.0	2	2.0	Жилийн турш	
6.	Амьтны аймаг:	1.Төслийн талбайд мал амьтан орж, машин механизмд дайруулж хорогдохоос сэргийлж анхааруулах тэмдэг байрлуулж, байнгын хараа хяналт тавих.	Төслийн хүрээнд	-	-	-	-	Жилийн турш	Амьтны тухай хууль
	Нийт						10.6		

6.НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Манай компани үйл ажиллагаа эхэлсэн 2003 оноос хойш 22 жилийн хугацаанд уурхайн мод үржүүлгийн талбайд болон ажилчдын хотхоны тохижилтод жигд, сухай, бургас, улиас, гацуур, голт бор зэрэг нийт 15000 гаруй мод, сөөг тарьж ургуулан арчлан хамгаалж байна. Одоогийн байдлаар нийт ургаж байгаа модны хамгийн өндөр нь 6 м, дунджаар 3.5 м орчим байгаа бөгөөд жигд модны 90 орчим хувь нь үр жимсээ өгч эхлээд байна. 2024 оны хувьд сухай, жигдийн ургалт сайн байсан бөгөөд титэм салаалалтын хувьд 20-55 см, улаан сухай 10-18 см, бургас 30-60 см ургасан эдгээр модноос тайралт хийн мөчрөөр нь үрслүүлэн плантаци байгуулах боломжтой. Үүнээс гадна дээрх модны үр жимс нь боловсорч гүйцэж, ургах орчин нь олон тооны үр идэшт шувуудын амьдрах таатай нөхцөл бүрдсэн.

Говийн нөхцөлд дасан зохицсон модлог ургамлыг тарьж ургуулахыг зорилго болгон ажиллах бөгөөд тухайн орчинд хамгийн сайн зохицон ургаж, нутагшиж байгаа ургамал бол жигд, сухай, хайлаас юм.

Хүрэн толгойн уурхайн ашиглалтын явцад $90,000\text{м}^3$ шимт хөрс хуулан хадгалж байна. Дээрх шимт хөрсний овоолгыг хэлбэржүүлэн засах ажлыг хийж, хөрсний үржил шимийг нь ялзмагжуулах, бүтцийг нь алдагдуулахгүй байх ажлыг жил бүр төлөвлөн хийдэг. Биологийн нөхөн сэргээлтэд шимт хөрсийг малын бууцтай холин зүлэг, мод тарих ажилд хэрэглэнэ.

Зураг 9 Уурхайн ажилчдын хотхон

Орчны тохижилт, ногоон байгууламж

Жил бүр уурхайн ажилчдын байр, оффис, орчимд зүлэгжүүлэх, мод тарих зэрэг ажлыг хийж, ажилчдын ая тухтай орчныг нь бүрдүүлэхэд анхаарч ажилладаг. 2025 онд манай компани ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, “Тэрбум мод” хөтөлбөрийн хүрээнд төлөвлөгөө гарган ажиллах болно.

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, сая.төг	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1.	Техникийн нөхөн сэргээлт: БОНБНҮ-ний дагуу, уурхайн хаалт 2032 онд хийгдэж эхлэх тул техникийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй.	1.Овоолгын талбай тэлэх үед үржил шимт хөрсийг хуулан авч нөхөн сэргээлтэд хэрэглэхээр хадгална. Хуулсан шимт хөрсийг овоолго хийж стандартын дагуу бүтцийг нь алдагдуулахгүй хадгалах арга хэмжээ авна.	га	2	0.7	1.4	2025 онд	Хөрс хамгаалах, цөлжилттэй тэмцэх тухай хууль MNS5916:2008, MNS5917:2008
2.	Биологийн нөхөн сэргээлт: БОНБНҮ-ний дагуу, уурхайн хаалт 2032 онд хийгдэж эхлэх тул биологийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй. /Иймээс дүйцүүлэн нөхөн сэргээлт хийнэ/	1.Ажилчдын хотхон орчмын талбайд хөрсийг нөхөн сэргээж зүлэгжүүлж, цэцгийн мандал, мод, бут тарина.	га	1	1.0	1.0	2025 оны 5,10-р сард	Аймгийн ИТХ-ийн 2015 оны 04 сарын 56 дугаар тогтоолоор батлагдсан “1 тонн баялаг- 1 мод хөтөлбөр” MNS5917:2008 “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн
		2.Уурхайн талбайд тарьсан мод бут уулын ахилт, тэлэлтэд өртөж болзошгүй мод бутыг шилжүүлэн суулгах.	га	1	2.0	2.0	2025 оны 5,10-р сард	
		3.“Тэрбум мод” хөтөлбөрийн хүрээнд Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутагт 10 га газар 15000 ш заг мод тарьж ургуулах	га	10	35.0	35.0	2025 онд	
		4.“Тэрбум мод” хөтөлбөрийн хүрээнд ажилчдын хотхоны мод үржүүлгийн талбайд тарьсан мод бут шилжүүлэн тарих, үрээр нэмж тарих.	га	0.2	1.0	1.0	2025 онд	

		5.“Тэрбум мод” хөтөлбөрийн хүрээнд ажилчдын хотхоны мод үржүүлгийн талбайд ургасан болон Гурвантэс сумаас модны үр түүж бэлтгэх.	кг	8	-	-	2025 онд	
		3.“Тэрбум мод” хөтөлбөрийн хүрээнд гарсан бодлого шийдвэрийг дэмжин ажиллах бөгөөд тухайн бүс нутгийн онцлогт тохирсон болон зонхилгч мод, бутны үрийг түүж бэлдэх, тарих, туршилт судалгаа явуулж тарьц суулгацын нөөц бүрдүүлнэ.	га	1	3.0	3.0	2025 онд	
3.	Татан буулгах, хаалтад бэлтгэх:	1.Хуулсан шимт хөрсийг хадгалах, төслийн үйл ажиллагаа дууссаны дараа хөрсийг бүтцийн дагуу дахин хучиж сэргээнэ. Шимт хөрсний овоолгыг стандартын дагуу хадгалах	-	1	0.2	0.2	2025 онд	MNS5917:2008
	Нийт					43.6		

7. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилго: Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний хуулийн 8.4.6 заалтын дагуу Хүрэн толгой уурхайн үйл ажиллагаа явуулж байгаа тусгай зөвшөөрөлтэй талбайнуудад учруулж байгаа байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг “Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах” арга хэмжээний судалгаа болон төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлэх.

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, сая.төг	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Тухайн сонгон авсан талбайд амьтдын амьдрах орчныг сайжруулах	Уурхайн ойр орчмын ургамал, хар сүүлт түүний амьдрах орчин бусад зүйлийн амьтдын тоо толгойн мониторинг судалгаа хийж бүртгэж байх.	Хөхөлзөхийн говь, Хөхөлзөхийн Сархиа 3080 га талбайд, Уурхай орчимд	4	0.25	1.0	2025 онд	БОННУ-ний аргачлал, Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах ажлын судалгааны үр дүн
		2.Талын пост хэмээх газар зэрлэг ан амьтанд зориулсан инженерийн хийц бүхий уст цэг 2021 онд байгуулсан түүний хэвийн ажиллагаа болон зэрлэг амьтад ундаалж байгаа зэрэгт хяналт тавих		2	0.5	1.0	2025 онд	
		3.Төсөл хэрэгжих хугацаанд ган, зуд ихтэй жилүүдэд зэрлэг ан амьтдын идэш тэжээлийг бэлдэх биотехникийн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх.		2	1.0	3.0	2025 онд	
2.	Байгаль орчныг хамгаалах	1. Байгаль хамгаалах тэмдэглэлт өдрүүдийг тохиолдуулан сургуулийн хүүхдүүд болон иргэдийн экологийн боловсролыг нэмэгдүүлэх ажлыг зохион байгуулах.	Гурвантэс сум	3	1.5	4.5	2025 онд	Байгаль орчны тэмдэглэлт өдөр
		2. Орон нутгийн иргэд болон орон нутгийн захиргаанаас санал болгосон тус бүс нутагт хамгаалах шаардлагатай байгаа булгийн эхийг сэргээж хөв байгуулах		1	5.0	5.0	2025 онд	Өмнөговь аймгийн байгаль орчны газраас

								ирүүлсэн зөвлөмж
		3. Тооройн судалгаанд үндэслэн баянбүрдийг хамгаалах, ундаргыг нэмэгдүүлэх ажлыг төлөвлөн хэрэгжүүлэх,	Гурвантэс сум	1	11.5	11.5	2025 онд	
		4. Хүрээлэн буй орчны эсрэг гэмт хэрэгтэй тэмцэх хамтарсан багийг ажиллуулах, хамтран ажиллах.	Гурантэс сум	4	1.0	4.0	2025 онд	Амьтны тухай хууль
	Нийт зардал					30.0		

8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“Хүрэн толгой коал майнинг” ХХК нь МУ-005459 Тусгай зөвшөөрлийн 70.47 га уурхайн эдэлбэр газар болон бусад хэлбэрийн газрыг зохих зөвшөөрлийн дагуу ашиглаж байна. Компан нь 2003 оны 03-р сараас үйл ажиллагаа явуулж ашигт малтмалын орд ашиглах 5459А дугаарын лиценз эзэмших талбайд Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын 4-р багийн малчин Лувсан овогтой Баярсайханы эзэмшил болох Нарийн сухайтын Шандын өвөлжөө, Хөх толгой, Хөөврийн хаваржаа орсон байна. Иймд манай компани нь МУ-ын газрын тухай хуулийн 56-р зүйлийн 2,3 иргэний хуулийн 110, 113-р зүйл Гурвантэс сумын ЗДТГ-тай харилцан тохиролцож хүлээсэн үүргийн дагуу малчин Л.Баярсайханы өвөлжөө бууцыг нүүлгэн шилжүүлж шинээр сэргээн барьж байгуулсан. 2025 онд ажил төлөвлөгдөөгүй.

9. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“Хүрэн толгой коал майнинг” ХХК нь 2005 онд Монгол Улсын Засгийн газартай байгуулсан Тогтвортой байдлын гэрээгээр хүлээсэн үүргийнхээ дагуу Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутагт БНХАУ-ын Сэхээ-Монгол улсын Шивээхүрэнгийн боомт-Нарийн сухайтын уурхай хүртэл 56 км хатуу хучилттай зам барих тусгай зөвшөөрлийг Зам тээвэр, Аялал жуулчлалын Яамнаас авч, замын барилга байгууламжийн ажлыг эхэлжээ.

Тус хүрээлэнгийн судалгааны баг Монгол улсын “Соёлын Өвийг хамгаалах тухай” хуулийн 6-р бүлгийн 17-гийн 10-т заасны дагуу нүүрсний ордыг ашиглах төслийн хүрээнд хатуу хучилттай авто зам барих газарт 2007 оны 10-р сарын 23-наас 31ны хүртэл 7 хоногийн хугацаатай археологийн урьдчилсан хайгуул судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэлээ судалгааны ажлын хүрээнд ямар нэгэн түүх соёлын дурсгалт зүйлс тохиолдоогүй болно.

Ийм учраас Хүрэн толгой уурхай нь Соёлын биет бус өвийг хамгаалах арга хэмжээг төлөвлөн ажиллах болно.

“Соёлын биет бус өв” гэдэг нь тухайн ард түмэн, үндэстний оюун санаагаар бүтэж, уламжлагдан ирсэн түүхэн тодорхой орон зайг төлөөлж чадах эх хэл, ардын мэдлэг, амьдрах арга ухаан, байгаль ертөнцийн тухай мэдлэг, хөдөлмөрийн зан үйл, наадам наргиа, ёс заншил, дуу хөгжим, уламжлалт гар урлал, түүний ур хийц, технологи зэрэг соёлын орон зайг хэлнэ.

Монгол улс Соёлын биет бус өвийг анхлан Утга соёлын өв, Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийг Өвлөн тээгч хэмээн нэрлэж байсан ба 2010 онд Монгол улсын Төрийн хэлний зөвлөлөөс Соёлын биет бус өв, Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч гэж нэрлэх нь зүйтэй гэсэн чиглэлийн дагуу одоогийн нэршлийг хэрэглэж байна.

“Хүрэн толгой коал майнинг” ХХК нь Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумд 2005 оноос жил болгон ивээн тэтгэж уламжлал болгон цагаан сарын өмнө “Тэмээн сүргийн баяр”-ыг зохион байгуулдаг билээ. Энэ удаагийн “Тэмээн сүргийн баяр”-ын арга хэмжээг 2025 оны 1-р улиралд зохион байгуулна.

10.ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгж зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Байгалийн болзошгүй гамшиг, аюулт үзэгдлээс үүдэн төслийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх, дам нөлөөллөөр хүрээлэн буй орчныг бохирдуулах	1.Цаг агаарын урьдчилсан мэдээлэлд тулгуурлан уурхайлалтыг хүрээлэн буй орчин болон хүн малын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөлөл багатайгаар зохицуулан ажиллах	Төслийн хүрээнд	-	ҮЗ		Үйл ажиллагааны турш	Компанийн онцгой байдлын үед ажиллах төвөвлөгөө
		2.Хөрсний бохирдол үүсгэх эрсдэлтэй материалын агуулахуудыг гадаргын урсцаас хамгаалах ба тэдгээрээс бохирдол зөөгдөхөөс хамгаалсан далан шуудуу засаж сэргээх	ШТС, засварын талбай	-			Үйл ажиллагааны турш, тогтмол хугацаагаар	БН ба дүрэм
		3.Гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалт сурталчилгаа, болзошгүй аюулын үед авах арга хэмжээг төслийн нийт ажилтан албан хаагчдад тогтмол хугацаанд танилцуулах	Төслийн хүрээнд, ШТС	-			Үйл ажиллагааны турш, тогтмол хугацаагаар	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, 16-р зүйл, MNS5566:2008 MNS0640:89 MNS639:89
			4.Гал түймэртэй тэмцэх багаж хэрэгсэл, галын хор зэргийг тогтсон стандартын дагуу байрлуулж бэлэн байдлыг хангаж ажиллах	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ		Үйл ажиллагааны турш
2.	Үйлдвэрлэлийн гэнэтийн ослын улмаас хүний эрүүл мэнд, амь насанд сөргөөр нөлөөлж үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа доголдох, зогсох	1.Үйлдвэрлэлд гарч болзошгүй аюул, ослоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг боловсруулж мөрдөх	Төслийн хүрээнд	-				
		2.Хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмыг сахиулж, хэрэгжилтэд хяналт тавих	Төслийн хүрээнд	-				
		3.Хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны сургалтыг тогтмол хугацаанд гүйцэтгэх	Төслийн хүрээнд	-				

		4.Ажилтан бүрийг хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны хэрэгслээр хангах	Төслийн хүрээнд	-	Хөдөлмөр хамгааллын зардал		
		5.Ажилд гарахын өмнө эмчийн үзлэгт бүх ажиллагсдыг хамруулах;	Төслийн хүрээнд	-			
		6.Гал унтраах багаж хэрэгслээр иж бүрэн хангах, зориулалтын дагуу ашиглах, холбогдох хүмүүс тэдгээрийг ашиглах арга ажиллагаанд суралцсан байх.	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ		
3.	Шатах тослох материалын сөрөг нөлөөлөл	1.Галын багаж, хэрэгсэл авах, хөдөлмөр хамгаалал, эмнэлгийн анхан шатны тусламж үйлчилгээний тоноглолуудыг зохих газарт байнга бэлэн байлгаж, сэлбэж байх.	Төслийн хүрээнд, ШТС	-	ҮЗ	Үйл ажиллагааны турш	ШТС техникийн ерөнхий шаардлага
		2.Ажлын байрны галын аюулгүй байдлын дүгнэлт гаргуулах.	ШТС				
		3.Шатах тослох материалын хор аюулын талаар сургалт явуулах	Уурхайн нийт ажилчид				
		4.ШТС-ын аюулгүй байдал, бүрэн бүтэн байлгах үүднээс хуруул хамгаалалтын ажилтан байнгын байрлах.	ШТС	-			
		5.Шатах тослох материал ачиж буулгах, цэнэглэх хэсэгт асгарсан тохиолдолд хөрсөнд нэвчүүлэхгүй байх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх.	Төслийн хүрээнд, ШТС	-			
	Нийт				-	-	

11. ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

11.1 Хог хаягдал

Төслөөс гарах хатуу хог хаягдлын хувьд ахуйн болон үйлдвэрлэлийн гаралтай хаягдал гарах бөгөөд ахуйн гаралтайд 360 орчим ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах хог, цаас гэх зэрэг хуурай хаягдлууд хамаарна. Үйлдвэрийн гаралтай хатуу хог хаягдлын хувьд гадаад дотоод овоолгод байршуулагдах хөрсний чулуулаг, хөрс хуулалтын ажлын явцад хуулагдах балансын нөөцийн зарим хэсэг, ус цэвэрлэх цөөрөм, байгууламжийн тунадас зэргээс мөн хаягдал шуудай, машин техник, тоног төхөөрөмжийн сэлбэг хэрэгслийн хаягдал болон төмөр утас зэрэг хаягдлууд хамаарна. Үүнээс метал болон бусад дахин ашиглах боломжтой хог хаягдлыг тусгай талбайд хурааж, тээвэрлэн борлуулах арга хэмжээ авах нь зүйтэй. Уурхайн хатуу хог хаягдлаас төмөр, хөнгөн цагаан, хүхэр, натри, магни, кали, кальци, цахиур, титан болон бичил элементүүд орчныг бохирдуулж болзошгүй. Тиймээс уурхайн олборлолтын явцад уурхайн үйл ажиллагаа болон ажилчдын ахуйн хэрэглээний хатуу хог хаягдлыг дахин боловсруулж болох, эс болох төрлөөр нь ангилан дахин боловсруулж болох хаягдлыг түүхий эд авах цэгт тушааж, дахин боловсруулахгүй хогийг сумын нэгдсэн хогийн цэгт нутгийн захиргаатай гэрээ байгуулан хаях шаардлагатай. Мөн хатуу хог хаягдал түр хаях цэгийн талбайн суурийг бетондон бохирдлыг хөрсөнд нэвчихгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлэх нь чухал. **Шингэн хаягдал**

Уурхайн шингэн хаягдалд уурхайн хаягдал ус болон уурхайн ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах шингэн хаягдал багтах бөгөөд эдгээрээс тунадас бодис, нефтийн бүтээгдэхүүнүүд, фенол, сульфат, хлорид, карбонат, гидрокарбонат, азотын нэгдлүүд, хүнд болон хөнгөн металлуудын ионууд, бактери зэрэг бохирдуулагч элементүүд үүснэ.

11.2 Хийн хаягдал

Машин механизмын хөдөлгүүрээс утаа, угаар, хөө, тортог, хорт бодис ихээр агаарт хаягддаг. Энэ нь агаар орчныг бохирдуулах, ажиллагсдын эрүүл мэнд болон ойр орчмын хөрс, ургамлын бүрхэвчид муугаар нөлөөлж болзошгүй байна. Хийн хаягдлуудаас шалтгаалан тоос, тортог, азот, нүүрстөрөгчийн ислүүд, хүхрийн давхар исэл, хүхэрлэг устөрөгч, аммиак, формальдегид, фосфорын ангидрид, хлор, бензапирен болон бусад бичил элементүүд ялгаран агаар орчныг бохирдуулж болзошгүй. Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас үүссэн ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдлыг анхан шатанд нь ангилан ялгалт хийж хог хаягдлын хэмжээг багасгах, дахин ашиглагдах хог хаягдлыг байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл багатай хадгалах, ажилчдын эрүүл аюулгүй орчинд ажиллаж амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд уурхайн хэмжээнд дараах ажлуудыг зохион байгуулан ажиллаж байна.

- Төв оффис, Уурхайн орчны цэвэрлэгээ
- Хатуу хог хаягдлын хадгалалт, хяналт
- Ахуйн хог хаягдлын ангилан ялгалт
- Хатуу хучилтын 56 км авто замын хажууг цэвэрлэх
- ШТС-ын ойр орчим

Уурхайн болон ахуйн хэрэглээнээс үүсэж бий болсон хогыг ангилан ялгаж хогийн төвлөрүүлсэн цэгт булж дардаг. Мөн орчны цэвэрлэгээг тогтмол хийдэг бөгөөд уурхайн тосгон, ажилчдын тосгон, уурхай хүртэлх замын дагуух хогийг цэвэрлэдэг.

11.3 Химийн бодисын эрсдэлийн менежмент

Аюултай химийн бодис уурхайд ашигладаггүй. “Бласт” ХХК–иар тэсэлгээний ажлыг гэрээгээр хийлгэх бөгөөд үүссэн хог бохирдлыг бүрэн хариуцаж технологийн дагуу өрөмдлөг тэсэлгээний ажлыг хийдэг. Уурхайн ашиглалтын явцад уурхайн хүнд машин механизмын эд анги, ашиглагдсан тос, тослох материал, аккумулятор, дугуй гэх мэт сэлбэг хэрэгсэл, дахин ашиглагдах хоёрдогч түүхий эдийг тодорхой цэгт төвлөрүүлэн хуримтлуулан хадгалж байгаад хувь хүн, аж ахуйн нэгжүүдэд нийлүүлдэг.

Шатахуун түгээх станцын химийн бодисын эрсдэлийн менежмент

№	Болзошгүй аюул осол, сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Нэгж өртөг сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт
1	ШТС-ын орчимд нефть бүтээгдэхүүн алдагдах	Энэ тохиолдолд ШТС-ын үйл ажиллагааг бүрэн хааж, объектийг тойруулан харуул тавьж, асгарсан нефть бүтээгдэхүүнийг арилгах цэвэрлэх, хуримталсан уурыг тараан сарниулах нөхцөлийг даруй бүрдүүлэх	Үйл ажиллагааны хүрээнд	ҮЗ	Осол аюулаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд бэлэн байх	ХАБЭА-н тухай хууль ШТС-ын техникийн ерөнхий шаардлага
2	Автоцистернээс нефть бүтээгдэхүүн буулгах үед хараа хяналтгүй орхиж явснаас амьсгалах клапан бөглөрч нефтийн уур агаарт алдагдах	Тойруулан харуул тавьж, асгарсан нефть бүтээгдэхүүнийг арилгах цэвэрлэх, хуримталсан уурыг тараан сарниулах нөхцөлийг даруй бүрдүүлэх	Үйл ажиллагааны хүрээнд	ҮЗ	Осол аюулаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд бэлэн байх	ХАБЭА-н тухай хууль ШТС-ын техникийн ерөнхий шаардлага
3	Шатахуун хадгалах нөөцлүүр савны эвдрэл, гэмтэл, цоорох	Тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдал, ашиглалтын хугацаанд байнга хяналт тавьж ажиллах	ШТС-д ашиглагддаг тоног төхөөрөмжүүд	ҮЗ	Жил бүр	Даралтат савыг төхөөрөмжлөх аюулгүй ашиглах дүрэм
4	Ахуйн ариун цэвэр хангаагүй зориулалтын бус жорлонгоос халдварт өвчин үүсэх	ШТС-д эко бие засах газартай байх	Үйл ажиллагааны хүрээнд	ҮЗ	Жил бүр	
5	Гал түймрийн эрсдэл гарах	ШТС-ын эсэргүүцэл, цахилгаан утас, тоног төхөөрөмжийн цахилгааны асуудлыг цахилгааны инженерээр байнга шалгуулж байх.	Үйл ажиллагааны хүрээнд	ҮЗ	Жил бүр	220 кв түүнээс бага хүчдэлийн цахилгаан тоног төхөөрөмж тэдгээрийн барилга байгууламжийг аянгаас хамгаалах дүрэм ба бүдүүвч

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, сая/төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая/төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Ахуйн	1.Хог хаягдлыг цуглуулахад стандартын шаардлага хангасан савыг сонгох, ажилчдын байр, оффис, агуулах, ШТС зэрэг газруудад байрлуулах, засварлаж байх	Төслийн хүрээнд	Ширхэг	0.2	6	1.2	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хуудь
		2.Хог хаягдлын ангилан ялгалт тухай бүр хийнэ.	Төслөөс гарах хог хаягдал	-	-	-	-	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хуудь
		3.Хог хаягдлыг түр хадгалах цэгүүдийн зэрэглэлээс хамааран хашлага хийх бүрэн бүтэн байдалд хяналт тавих.	Хог хаягдал түр хадгалах цэг	Ширхэг	-	-	-	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хуудь
		4.Хийсэж тархсан болон үүссэн хог хаягдлын овоолгыг тогтмол цэвэрлэж хэвших.	Төслийн хүрээнд	Удаа	-	12	-	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хуудь
		5.Хог хаягдлын төвлөрсөн цэг байгуулах ажилд бусад уурхайнуудтай хамтран ажиллах.	Хог хаягдал түр хадгалах цэг	-	5.0	1	5.0	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хуудь
2.	Үйлдвэрийн	1.Хог хаягдлын хадгалалт, хяналт. Машин механизмаас эд анги, ашиглагдсан тос, тослох материал, шатахуун, аккумулятор, дугуй гэх мэт сэлбэг хэрэгсэл, дахин ашиглагдах хоёрдогч түүхий эдийг тодорхой, түр цэгт төвлөрүүлэн хуримтлуулан хадгалж байгаад хувь хүн, аж ахуйн нэгжүүдэд нийлүүлнэ.	Төслийн хүрээнд	Удаа	-	2	-	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хуудь

3.	Аюултай	1.Аюултай хог хаягдлыг зориулалтын саванд түр хадгалах /шатах тослох материал/	Төслийн хүрээнд	Тонн	-	2	-	Жилийн турш	
		2.Аюултай хог хаягдлыг эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагуудтай гэрээлэн нийлүүлэх замаар эх үүсвэр дээрээс зайлуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Төслийн хүрээнд	Удаа	-	-	-	Жилийн турш	Хог хаягдлын тухай хууль
	Нийт						6.2		

12.ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

12.1 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн зорилго, зорилтууд

Хүрэн толгой нүүрсний уурхайг ашиглах төслийг хэрэгжүүлэх явцад байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайлан болон байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд тусгасан сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ, төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэн гарсан өөрчлөлтүүдийг тодорхойлох, хянах зорилгоор зайлшгүй хянаж байх үзүүлэлтүүд, түүнийг тодорхойлох арга, хуваарь, баримтлах стандарт, аргачлал, холбогдон гарах зарим зардлуудын хамт тодорхойлж, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг боловсруулсан болно.

Орчны хяналт шинжилгээний нэгдсэн хөтөлбөр нь байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний нэг чухал хэсэг байдаг бөгөөд төслийн үйл ажиллагаа байгаль орчин, нутгийн иргэд, ажиллагсдын амьдрах орчинд хэрхэн нөлөөлж байгаа эсэхийг хянах орчны хяналт шинжилгээний ажлыг хэрэгжүүлэх удирдамж болдог.

Тус төслийг хэрэгжүүлэхэд баримтлан ажиллах орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр нь төсөл хэрэгжих орчны байгалийн болон нийгэм эдийн засгийн үнэт зүйлсийг хамгаалах, төслийн сөрөг нөлөөлөл, сөрөг нөлөөллийг бууруулах үйл ажиллагаа ямар үр дүнтэй байгааг илтгэх, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний үндэслэлийг боловсруулах, орон нутгийн захиргаа, хяналтын болон нутгийн оршин суугчдад бодитой мэдээлэл өгөх зорилготой.

Байгаль орчны 7 бүрэлдэхүүн хэсэгт хийгдэх нийт 9 төрлийн хяналт шинжилгээ явуулах хэлбэрийг боловсруулан оруулав. Зардлын тооцоонд зөвхөн дээж сорьцыг авах болон түүнийг шинжлүүлэх лабораторийн шинжилгээний зардлыг тооцсон.

Орчны хяналт шинжилгээний ажлыг жил бүрийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланд оруулж байгаль орчны асуудал эрхэлсэн орон нутгийн болон төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлагнана. Мөн байгууллагын дотоодын хяналтыг хэрэгжүүлэх, төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй сөрөг нөлөөллийг тухай бүр хянах, цаг алдалгүй хариу арга хэмжээ авах зорилгоор байгаль орчны асуудал хариуцсан ажилтан сар болон улирал тутам хяналт шинжилгээний дүн мэдээгээр тайлан бэлтгэж, зохих удирдлагадаа тайлагнаж байна.

Хүрэн толгойн уурхайн онцлог нь энэ бүс нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй бусад уурхайн үйл ажиллагаанаас үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл хуримтлагдах, хамсах нөхцөлтэй бөгөөд ялангуяа энэ нь агаар орчинд үзүүлж буй нөлөөлөл дээр тод илэрнэ. Иймээс уг бүс нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй төсөл хэрэгжүүлэгчид байгаль хамгаалах үйл ажиллагаагаа хамтран зохион байгуулах нь илүү үр дүнтэй байх болно.

Орчны хяналт шинжилгээний ажлыг хэрэгжүүлэхдээ төсөл хэрэгжүүлэгчийн байгаль орчны асуудал хариуцсан ажилтан хээрийн хэмжилт, дээжлэлтийг хийх ба үр дүнг тайлагнахдаа Монгол улсын холбогдох стандартад харьцуулан үзэх, мэргэжлийн байгууллага, судлаачидтай хамтран ажиллаж зөвлөгөө авах, итгэмжлэгдсэн лабораториудтай хамтран ажиллах, эрх бүхий субьектээр дүгнэлт гаргуулах хэлбэрээр ажиллана.

Агаар орчин

№	Орчны хяналт шинжилгээ явуулах үзүүлэлтүүд	Агаарын найрлага дахь тоосонцор, чийгшэл, салхины хурд, температур
1	Хяналт шинжилгээний төрөл ба хэлбэр	Мониторинг хийх
2	Хяналт шинжилгээ хийх газрын байршил	Уурхайн бүс болон харьцуулах цэг дээр мөн уурхайн бүсийн зонхилох салхины дээд болон доод талд, Нүүрс тээврийн зам дагуу
3	Хяналт шинжилгээ явуулах хугацаа	Жил бүр
4	Хяналт шинжилгээний арга зүй, аргачлал	Газар дээр нь агаарын шинжилгээ хийнэ
5	Хяналт шинжилгээ явуулах тоног төхөөрөмж	Агаарын тоос, чийгшил хэмжих багаж
6	Хяналт шинжилгээний үр дүнгийн бүртгэл тайлангийн хүснэгт	Хяналт шинжилгээний бүртгэл тайлан хийх батлагдсан маягтын дагуу
7	Хяналт шинжилгээний мэдээлэл цуглуулах ба боловсруулах	Хяналт шинжилгээний болон ашиглалтын үр дүнг жил бүрийн 11/01-ний дотор БОАЖГ-рт тайлагнах
8	Хяналт шинжилгээний жиших үзэх MNS, стандарт	Монгол улсын стандарт агаар орчны чанарын үзүүлэлт

Гадаргын болон газрын доорхи ус

№	Орчны хяналт шинжилгээ явуулах үзүүлэлтүүд	Усны ерөнхий хими ба хүнд металлын шинжилгээ болон шүүрүүлсэн усны хэмжээ түвшин, ундарга тодорхойлох
1	Хяналт шинжилгээний төрөл ба хэлбэр	Дээж авч шинжилгээ хийх, мониторинг хийх
2	Хяналт шинжилгээ хийх газрын байршил	Карьерын ус, тунгаагуурын ус, хөрсөнд хаяж буй ус, ойролцоох малчдын худгууд, хяналтын цооногууд
3	Хяналт шинжилгээ явуулах хугацаа	Улирал бүр
4	Хяналт шинжилгээний арга зүй, аргачлал	Дээж авч хээрийн болон лабораторийн шинжилгээ хийлгэх
5	Хяналт шинжилгээ явуулах тоног төхөөрөмж	Мэргэжлийн байгууллагын шаардлагатай тоног төхөөрөмж, MDS метр, pH метр, дээж хийх сав
6	Хяналт шинжилгээний үр дүнгийн бүртгэл, тайлангийн хүснэгт	Эрх бүхий байгууллагын гаргасан маягт
7	Хяналт шинжилгээний мэдээлэл цуглуулах ба боловсруулах	Хяналт шинжилгээний болон ашиглалтын үр дүнг жил бүрийн 11/15-ны дотор БОНХЯ-нд тайлагнах
8	Хяналт шинжилгээ хийх байгууллага	Геологийн төв лаборатори, ШУА Геоэкологийн хүрээлэнтэй хамтарч ажиллах
9	Хяналт шинжилгээний жишиж үзэх MNS, стандарт	Ундны усны эрүүл ахуйн шаардлага түүнд тавих хяналт MNS: 900-2005

Хөрс

№	Орчны хяналт шинжилгээ явуулах үзүүлэлтүүд	Хөрсний ялзмаг техник бүрэлдэхүүн, давсны агууламж, хөдөлгөөнт элемент, бактериологийн үзүүлэлт, хүнд металлын агууламж тодорхойлох
1	Хяналт шинжилгээний төрөл ба хэлбэр	Ашиглалтын хугацаанд хөрсний агрохимийн үзүүлэлтүүдийг сорьц авч шинжлүүлэх
2	Хяналт шинжилгээ хийх газрын байршил	Уурхайн бүс, уурхайн засварын төв, шатахууны агуулах, нөлөөлөлд өртөөгүй болон нөхөн сэргээлт хийгдсэн талбай, шимт хөрсний овоолго, нүүрсний тээврийн зам дагуу
3	Хяналт шинжилгээ явуулах хугацаа	Хагас жил тутамд
4	Хяналт шинжилгээний арга зүй, аргачлал	Дээж авч лабораторийн шинжилгээ хийлгэх
5	Хяналт шинжилгээ явуулах тоног төхөөрөмж	Мэргэжлийн байгууллагын шаардлагатай тоног төхөөрөмж
6	Хяналт шинжилгээний үр дүнгийн бүртгэл, тайлангийн хүснэгт	Эрх бүхий байгууллагаас гаргасан маягт
7	Хяналт шинжилгээний мэдээлэл цуглуулах ба боловсруулах	Хяналт шинжилгээний болон ашиглалтын үр дүнг жил бүрийн 11/15-ны дотор БОНХЯ-нд тайлагнах
8	Хяналт шинжилгээ хийх байгууллага	Байгаль орчны төв лаборатори, ШУА Газарзүйн хүрээлэнтэй хамтарч ажиллах ТTRC-тай хамтран ажиллах
9	Хяналт шинжилгээний жишиж үзэх MNS стандарт	Эрүүл хөрсний суурь үзүүлэлттэй

Ундны ба ахуйн ус

№	Орчны хяналт шинжилгээ явуулах үзүүлэлтүүд	Маркшейдерын судалгаа хийж, газрын хотойлт болон суултыг тодорхойлох
1	Хяналт шинжилгээний төрөл ба хэлбэр	Ажилчдын хотхон
2	Хяналт шинжилгээ хийх газрын байршил	Ундны усны цорго, цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлж буй болон гарч буй ус
3	Хяналт шинжилгээ явуулах хугацаа	Улирал бүр
4	Хяналт шинжилгээний арга зүй, аргачлал	Дээж аван шинжилгээ хийх
5	Хяналт шинжилгээ явуулах тоног төхөөрөмж	Мэргэжлийн байгууллагын шаардлагатай тоног төхөөрөмж
6	Хяналт шинжилгээний үр дүнгийн бүртгэл тайлангийн хүснэгт	Эрх бүхий байгууллагаас гаргасан маягт
7	Хяналт шинжилгээний мэдээлэл цуглуулах ба боловсруулах	Хяналт шинжилгээний болон ашиглалтын үр дүнг жил бүрийн 11/15-ны дотор АНХБ – 1а хүргүүлэх тайланд хавсаргах
8	Хяналт шинжилгээ хийх байгууллага	УСУГ-н Усны лаборатори, Өмнөговь аймгийн стандарт хэмжилзүйн лаборатори, ТTRC-тай хамтарч ажиллах
9	Хяналт шинжилгээний хариуг жишиж үзэх MNS стандарт	Өмнөх үзүүлэлтүүдтэй харьцуулах

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
АГААРЫН ЧАНАР								
1.	Агаар дахь тоосжилтын хяналт	- Карьерын орчимд, - Овоолгын орчимд - Уурхайн тосгон - ШТС	Сар бүр	12	-	-	Өөрийн тоос хэмжигч багаж	MNS 4585:2007 MNS:3384:1982 MNS:4048:1988
ГАДАРГЫН БОЛОН ГАЗРЫН ДООРХ УС								
1.	Гадаргын болон газрын доорх усны чанар: Гол ионы найрлага: анион, катион, микро элементийн агууламж, Ундны усны микробиологийн хяналт шинжилгээ	- Уурхайн худаг бүрээс /нийт-3 худаг/ - Уурхайн шүүрлийн уснаас /1 цэгээс /	Улирал тутам	4	0.625	2.5	Хэмжил зүйн лабораторитай хамтран ажиллана	MNS 900:2005
2.	Ахуйн хаягдал усны хяналт шинжилгээ	Ахуйн хаягдал ус цэвэрлэх байгууламж	Жилд 1 удаа	1	0.1	0.1		-
ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ								
1.	Ялзмагийн агууламж, рН, давсжилт, чийгшил, NO ₃ -N, P ₂ O ₅ , K ₂ O, рН, нийт азот, нийт фосфор,	- Нөлөөлөлд өртөөгүй талбай - Шимт хөрсний овоолго	Жилд 2 удаа	2	0.2	0.4	Хэмжил зүйн лабораторитай хамтран ажиллана	MNS5850:2008

2.	Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн, нүүрс ус төрөгчид, хүнд металлын агууламж микробиологийн үзүүлэлт	- Хогийн цэг - Цэвэрлэх байгууламжийн дэргэд - Засвар үйлчилгээний төвийн дэргэд - Шимт хөрсний овоолго - ШТС	Жилд 2 удаа	2	0.2	0.4	Хэмжилзүйн лабораторитой хамтран ажиллана	MNS 5850:2008
АМЬТНЫ АЙМАГ БОЛОН БУСАД								
1.	Амьтны төрөл зүйл, тоо толгой, шилжилт хөдөлгөөн	Нийт тусгай зөвшөөрлийн талбайд	Жилд 1 удаа	1	8.5	8.5	Мэргэжлийн байгууллага МАК-Нарийн сухайтын уурхайтай хамтран хэрэгжүүлэх	Батлагдсан арга зүйн дагуу
	Нийт					11.9		

13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Компанийн удирдлага нь байгаль орчны холбогдолтой бүх хууль тогтоомжийн дагуу уурхайн үйл ажиллагааг удирдаж зохион байгуулахаас гадна хуулийн өмнө хариуцлага хүлээнэ. Үүнд:

- Байгаль орчныг хамгаалах, түүний биелэлтэд хяналт тавих, нөхөн сэргээлт хийх ажлыг мэргэжлийн ажилтан, багт хариуцуулах
- Байгаль орчныг хамгаалах болон хөдөлмөр хамгаалах, аюулгүй ажиллагааг хариуцсан ажилтан нь уурхайн дээд шатны удирдлагад шууд харьяалагдаж ажиллах бөгөөд жил бүр гүйцэтгэх ажлын хэмжээ болон зардлыг төлөвлөж ажиллах
- Олборлолт явуулсан талбайн техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлтийг үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаатай зэрэгцүүлэн хийх
- Нөхөн сэргээлтийн болон байгаль хамгаалах ажлыг урьдчилан төлөвлөсний дагуу дэс дараалалтай хийж гүйцэтгэх бөгөөд нөхөн сэргээлт хийж дууссан талбайг орон нутгийн захиргаанд хүлээлгэж өгөх
- Уурхайн бүх ажлыг ил уурхайн аюулгүй ажиллагааны дүрмийн дагуу явуулах, технологийн процессыг паспортжуулах
- Олборлолтын явцад археологи, палентологи, түүх, соёлын дурсгалт зүйлс илэрвэл сумын ЗДТГ, мэргэжлийн зохих байгууллагад яаралтай мэдэгдэж хамгаалах арга хэмжээ авах
- Орон нутгийн засаг захиргаа олон нийтийн байгууллага иргэдийн санал бодлыг сонсож зохих арга хэмжээ авах харилцан мэдээлэл солилцож байхаас гадна ажилчдын эрүүл мэнд байгаль орчныг хамгаалах, гэнэтийн болзошгүй осол аюулыг арилгах чиглэлээр аймгийн мэргэжлийн хяналтын газар болон сумын ЗДТГазартай нягт хамтарч ажиллах
- Байгалийн гэнэтийн аюултай үзэгдэл газар хөдлөлт үер салхи шуурга болон үйлдвэрлэлийн ослоос урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр ажиллагсдыг нэгээс хоёр удаа сургаж дадлагажуулах энэ талаар дотоод журам төлөвлөгөөтэй ажиллах
- Уурхайн ажиллагсдын дунд байгаль хамгаалах талаар ухуулга яриа сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулах
- Хуурайшилт ихтэй үед хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах, гал түймрийг унтраах багаж хэрэгслийг бэлтгэж байнга бэлэн байлгах
- Уурхайн ухааш усан сан болон суваг шуудуу нь хүн мал амьтан унах живж осолдохоос сэргийлсэн хаалт хашлагтай байх бөгөөд эргэн тойронд нь анхааруулах хориглох санамж тавьж ослоос сэргийлэх арга хэмжээ авах
- Байгаль орчны итгэмжлэгдсэн лабораториор орчны хяналт шинжилгээ хийлгэх арга хэмжээ авч ус хөрс агаарын бохирдол хөрсний эвдрэл элэгдэл усны нөөцийн байдалд хяналт тавьж ажиллах
- Шатахуун хадгалах түгээх станцын галын аюулгүй ажиллагааг найдвартай хангаж тус шатахуун алдах хаях уурших явдлыг гаргахгүй байхыг онцгой анхаарах гэх мэт

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв сая.төг	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2024он				
			Сар	Сар	Сар		
	1	2	3	4	5	6	7
1.	Байгаль орчны асуудлыг удирдлагын түвшний ажилтанд хариуцуулж, хяналт тавин ажиллах;	Цалингийн сангаас	Үйл ажиллагааны турш			Уурхайн удирдлага	-
2.	Байгаль орчны ажилчдыг мэргэжил дээшлүүлэх сургалт, семинарт хамруулж байх	1.2	3	-	10	Уурхайн удирдлага	Жил бүр 2-оос доошгүй удаа
3.	Уулын ажлын төлөвлөгөөнд байгаль орчныг хамгаалах талаар тодорхой ажлуудыг тусган түүнийг мөрдөн ажиллах	-	Үйл ажиллагааны турш			Байгаль орчны инженер	-
4.	Жил бүрийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө ба тайлан боловсруулах, зохих төрийн захиргааны төв байгууллагуудад хянуулан батлуулж ажиллах	-	10	12	2	Байгаль орчны инженер	-
	Нийт	1.2					

**14.ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ
ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ
ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ**

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, сая төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан	Зохион байгуулах газар
	1	2	3	4	5	6	7
1.	Гурвантэс сумын ЗДТГ, нутгийн иргэдэд	Уулзалт, хурал, цуглаан	БОМТ-ийн тухайн жилийн тайлан, Ирэх оны төлөвлөгөө	Тухай бүрт	1.0	БОИ	Сум, багийн төв
2.	Өмнөговь аймаг Байгаль орчны газар	Тайлан хүргүүлэх		11-р сарын 01-ний дотор	-	БОИ	Төслийн талбай, уурхай
3.	БОУАӨЯ-ны ХБОБЗГ-т албан бичиг	Тайлан, төлөвлөгөөг цаасан хэлбэрээр болон Файл хэлбэрээр		2026 оны 1-р улиралд	-	БОИ	УБ хот
	Нийт				1.0		

15.БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НИЙТ ЗАРДАЛ

№	Төсөв зохион байгуулалт	Дүн /сая.төг/
5	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	10.6
6	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	43.6
7	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	30.0
8	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
9	Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ	5.5
10	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	Үйл ажиллагааны зардал
11	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	6.2
12	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн төлөвлөгөө	11.9
13	Байгаль орчин удирдлага зохион байгуулалт	1.2
14	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	1.0
	Дүн	110.0